

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2015

Lucie Štolbová

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Emancipace žen a proměny domova

Bakalářská práce

Autor:	Lucie Štolbová
Studijní program:	B6703 – Sociologie
Studijní obor:	Sociologie obecná a empirická
Vedoucí práce:	PhDr. Miroslav Joukl, PhD.

Hradec Králové, 2015

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: **Bc. Lucie Štolbová**

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název závěrečné práce: **Emancipace žena proměny domova**

Název závěrečné práce AJ: Emancipation of Women and Transformations of Home

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce představuje empirické šetření. Tematizuje otázku, jak je vnímána ?ženská emancipace? v podmínkách soudobé společnosti, a to ve spojení s rodinným životem a konstrukcemi domova, s rolmi žen spojených s rodinou a domovem. Cílem práce je analyzovat, co samy ženy soudí o ?ženské emancipaci?, zda a jakým způsobem vnímají proměny rodinného života a domova a v jejich kontextu rolí mužů a žen. K řešeným problémům patří, jak ženy hodnotí svou vlastní životní situaci, s jakými reálnými sociálními jevy a problémy se ve svém životě potýkají, jak je vnímají, hodnotí a řeší. Cílová populace bude upřesněna během úvodní analýzy zkoumaného problému. Konkretizace práce bude případně vyjádřeno v podtitulu názvu. Hlavní metodou je metoda kvalitativní s využitím rozhovorů podle scénáře. Literatura: Čermáková, M. et al. 2000. Proměny současné české rodiny: (rodina-gender-stratifikace). Praha: Sociologické nakladatelství. Duffková, Jana. 2008. Domov z pohledu sociologie. Stavba 15 (3): 16-19. Křížková, A. et al. 2011. Pracovní dráhy žen v České republice. Praha: Sociologické nakladatelství. Možný, I. 2006. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství. Možný, I. 2002. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství. Sullerotová, E. 1998. Krize rodiny. Praha: Karolinum.

Garantující pracoviště: Katedra sociologie, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Joukl, Ph.D.

Oponent: doc. Mgr. Ján Bunčák, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 23. 10. 2013

Datum odevzdání závěrečné práce: 30. 06. 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 7. 5. 2014

Podpis autorky:

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Miroslavovi Jouklovi, PhD. za cenné rady, připomínky a metodické vedení mé bakalářské práce.

Anotace

ŠTOLBOVÁ, Lucie. Emancipace žena a proměny domova. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 66 s. Bakalářská práce.

Práce představuje empirické šetření. Tematizuje otázku, jak je vnímána ženská emancipace? v podmínkách soudobé společnosti, a to ve spojení s rodinným životem a konstrukcemi domova, s rolmi žen spojených s rodinou a domovem. Cílem práce je analyzovat, co samy ženy soudí o ženské emancipaci?, zda a jakým způsobem vnímají proměny rodinného života a domova a v jejich kontextu rolí mužů a žen. K řešeným problémům patří, jak ženy hodnotí svou vlastní životní situaci, s jakými reálnými sociálními jevy a problémy se ve svém životě potýkají, jak je vnímají, hodnotí a řeší. Cílová populace bude upřesněna během úvodní analýzy zkoumaného problému. Konkretizace práce bude případně vyjádřeno v podtitulu názvu. Hlavní metodou je metoda kvalitativní s využitím rozhovorů podle scénáře. Literatura: Čermáková, M. et al. 2000. Proměny současné české rodiny: (rodina-gender-stratifikace). Praha: Sociologické nakladatelství. Duffková, Jana. 2008. Domov z pohledu sociologie. Stavba 15 (3): 16-19. Křížková, A. et al. 2011. Pracovní dráhy žen v České republice. Praha: Sociologické nakladatelství. Možný, I. 2006. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství. Možný, I. 2002. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství. Sullerotová, E. 1998. Krize rodiny. Praha: Karolinum.

Klíčová slova: emancipace, proměny domova, pracovní strategie

Annotation

ŠTOLBOVÁ, Lucie. Emancipation of Women and Transformation of Home. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2014, 66 s. Bachelor Degree Thesis

This thesis will be lead as empirical study. It analyses the question of perceiving women emancipation in today's society in the connection with family live, constructions of home, roles of women connected to family and home. The aim of the thesis is to analyse what women themselves think about emancipation, if and how they perceive changes in family life and home in the context of roles of men and women. Another discussed problem will be how women evaluate the own lives, with what real social phenomenon are they faced with and how they deal with them. The target population will be specified during the first analysis. Concretization of the thesis interest will be mentioned in the subtitle. The main method is qualitative research with the use of scenario interviews. Literature: Čermáková, M. et al. 2000. Proměny současné české rodiny: (rodina-gender-stratifikace). Praha: Sociologické nakladatelství. Duffková, Jana. 2008. Domov z pohledu sociologie. Stavba 15 (3): 16-19. Křížková, A. et al. 2011. Pracovní dráhy žen v České republice. Praha: Sociologické nakladatelství. Možný, I. 2006. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství. Možný, I. 2002. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství. Sullerotová, E. 1998. Krize rodiny. Praha: Karolinum.

Key words: emancipation, changes of home, working strategies

Obsah

1. Úvod	10
2. Stav dosavadního poznání.....	11
2.1. Rodina	11
2.2. Postmoderní proměna rodiny.....	13
2.3. Mateřství a pracovní dráhy žen v České republice.....	16
2.4. Porevoluční vývoj	18
3. Teoretická východiska práce	20
4. Metodika	22
4.1. Cíle šetření.....	22
4.2. Výzkumné otázky	22
4.3. Výzkumná metoda	23
4.4. Výzkumná technika sběru dat	23
4.5. Cílová skupina.....	24
4.6. Metoda výběru vzorku	25
4.7. Stručný popis vzorku respondentek.....	25
4.8. Průběh rozhovorů a popis míst výzkumu.....	27
4.9. Zpracování dat.....	28
4.10. Etika výzkumu.....	29
5. Výsledky šetření	31
5.1. Analýza dat starší kohorty podle výzkumných otázek	31
5.1.1. Pracovní život před a po rodičovské dovolené	31
5.1.2. Podoba rodičovské dovolené	32
5.1.3. Výchovné modely a podoba domova.....	35
5.1.4. Emancipace žen.....	38
5.1.5. Genderové rozdělení povinností v partnerském vztahu	40
5.1.6. Péče o dítě.....	41
5.1.7. Shrnutí dat starší kohorty.....	42
5.2. Analýza dat mladší kohorty podle výzkumných otázek	46
5.2.1. Pracovní život před a rodičovské dovolené.....	46
5.2.2. Podoba rodičovské dovolené	48
5.2.3. Výchovné modely a podoba domova.....	50
5.2.4. Emancipace žen.....	51
5.2.5. Genderové rozdělení povinností v partnerském vztahu	53

5.2.6. Péče o dítě.....	54
5.2.7. Shrnutí dat mladší kohorty.....	56
4.3. Mezigenerační srovnání proměny postojů žen k pracovním strategiím, mateřství, emancipace, genderovým rolím a podobě domova	59
6. Závěr	64
7. Seznam použité literatury	65
8. Přílohy	66

1. Úvod

Tato práce si dává za úkol představit výsledky výzkumu, který byl pro potřeby této práce proveden. Výzkum si dává za cíl porovnání mezigenerační změny postojů žen k pracovním strategiím, rodičovské dovolené, mateřství, modelů výchovy dětí, emancipace, pojetí rodiny a domova, genderové rozdělení rolí a péče o děti.

Na začátku práce bude uvedený krátký přehled dosavadního poznání, který zasadí práci do historického kontextu a vysvětlí některé základní pojmy. Dále bude představen interpretační rámec práce, metodika výzkumu a na konec výzkum samotný. K výzkumu byly vybrány dvě kohorty žen, které odděluje jedna generace a pomocí kvalitativního výzkumu a polostrukturovaných rozhovorů bude zjišťován postoj žen k některým společenským fenoménům – pracovní dráhy žen, rodičovská dovolená, mateřství, výchova dětí, emancipace, genderové rozdělení rolí, péče o děti. Výzkum si klade za cíl porovnání a analyzování rozdílných náhledů jednotlivých generací na tyto společenské fenomény.

2. Stav dosavadního poznání

V této kapitole bude poskytnut přehled zkoumané problematiky, který má za úkol pomoci s orientací v pojmech a tématech výzkumu.

2.1. Rodina

Pod pojmem rodiny jako společenské instituce si můžeme představit mnohé. Ale, co by nás mohlo zaujmout je fakt, že jen těžko v hlavě hledáme nějakou ucelenou formulaci, která by nám beze zbytku shrnula, co rodina vlastně je. Skončíme jen se změtí jednotlivých atributů, které nás v souvislosti s ní napadnou. Napadne-li nás přeci jen nějaká ucelenější představa, brzy sezdáme, že je to představa několik desetiletí stará a ač jednou byla možná i platná na dnešní atomizovanou rodinu se již jako definice nehodí. Vraťme se tedy v historickém diskurzu o něco dále a podívejme se na pojetí rodiny jako instituce, která měla na počátku vzniku sociologii podobu neměnného a stálého útvaru, jistoty, která přestála každou revoluci a jistoty, která tvořila základ státu.

Rodina byla pro nově zrozený obor sociologie příkladem morfostatické instituce. Jako taková poskytovala každému jednotlivci bezpečný soukromý prostor pro život, ochraňovala svoje členy, neměnila svůj tvar, ani habituální zvyky, představovala tolik potřebnou stabilitu a to nejen pro svoje členy, ale jako pojem i pro většinu společenskovedních teorií. Ve vnějším světě mohli zuřit války, revoluce či nemoci, ale zdálo se, že rodina všechny tyto změny dokáže ustát a působit jako lepidlo, držící společnost zmítanou změnami pohromadě, aniž by ji nechala upadnout do anomie.

V sociologii vládlo podobné přesvědčení celé devatenácté a první polovinu dvacátého století. Dokonce ani přibývající etnografické studie a rozvoj

antropologie neubral této stabilní západní představě o modelu funkční rodiny na přesvědčivosti. Z představ o jiných společnostech zmítajících se v matriarchálním chaosu a reprodukčních praktikách, které západnímu myšlení připadaly nepřijatelné, žádný učenec sedíce v teple a pohodlí hierarchicky uspořádané patriarchální společnosti nevyvozoval žádné důsledky pro model rodiny, který znal a obhajoval. Vždyť i v nejstarších historických pramenech a to nejen evropských můžeme najít rodinu jako stavební kámen společnosti. V konfuciánských spisech, v Rgvédách, ale i v prvních knihách starého zákona můžeme najít hierarchicky uspořádanou představu rodiny, rodinných vztahů, úcty a povinností, které tvoří základ nejen etického kodexu společnosti. A právě hierarchie v rodině sloužila k upevnění hierarchie existující ve společnosti.

Rodina se tedy vztahuje k hierarchii na více úrovních. V devatenáctém století především díky filosofii K. Marxe byla obrácena pozornost sociologie ke společnosti vertikálně diferenciované. Celá představa člověka o společnosti i o fungování rodiny záleží na místě, ze kterého se na ní člověk dívá, na místě, které sám ve společnosti zastává. Rodiny nejvyšších vrstev se budou zásadně lišit od rodin na nižších příčkách společenského žebříčku a to ve většině ohledů. Ukazuje se nám tak, že je to právě rodina, která má na svědomí reprodukci sociální nerovnosti. Různost v reprodukčním chování, v péči i edukaci dětí a přenášení různé míry kulturního a sociálního kapitálu, k čemuž mezigeneračně v rodině dochází, má za následek reprodukci sociální nespravedlnosti. I po zeslabení vlivu předávání ekonomického kapitálu a zvýšení dostupnosti nejenom základního vzdělání na postupně se rozšiřující počet lidí až po volný přístup k terciálnímu vzdělávání, zůstává faktorem existence kognitivních tříd, různé intelektuální vybavení rodičů a faktory dědičnosti, které stále reprodukuje nerovnosti z generace na generaci.

První velké sociologické teorie rodiny pak můžeme vidět na počátku padesátých let dvacátého století. První takovou teorií byla strukturálně funkcionalistické teorie rodiny T. Parsona, která byla úspěšně zařazena do širší systémové teorie společnosti. Souběžně s ní se objevila i teorie W. J. Gooda, která byla však pojata na základě historických a antropologických srovnávacích bádáních. V reakci na množství strukturálně funkcionalistických představ nejen v sociologii byly v sedmdesátých letech učiněny mnohé pokusy o dílčí teorie rodiny z různých sociologických paradigmat. Přestože se objevují jednotlivé teorie rodiny v rámci teorie sociální směny, sociálního konfliktu, fenomenologicky zaměřené sociologii a sociobiologie, stejně úspěšná a obecně přijímaná teorie rodiny z těchto pokusů znovu již nevznikne. Namísto toho se jednotná teorie rodiny rozpadne a již nebude obnovena.

2.2. Postmoderní proměna rodiny

Rezignace na jednotnou teorii rodiny byla do velké míry zapříčiněna bouřlivými proměnami, kterými rodina v druhé polovině dvacátého století prošla. Ačkoliv se teoretické pojetí snažilo především v USA a západní Evropě znovuobnovit postavení a roli rodiny jako neměnného společenského fenoménu, realita rodiny této představě přestala odpovídat. Nová poválečná generace dětí západní společnosti, která byla vychována v doznívajícím oparu freudismu a obecně volnější výchovy, měla velké generační sebevědomí a odmítala přehlížet pokrytectví svých rodičů a hodlala prosadit své hodnoty, které představu spořádané domácnosti, pracujícího muže, ženy v domácnosti, tří dětí, bílého plaňkového plotu okolo domečku na předměstí, rozhodně neopěvovaly. Tato fasáda, americký sen jen těžko odpovídal realitě většiny, právě naopak právě v této době začal trend snižování porodnosti a naopak

zvyšování rozvodů. Byl čas tuto neexistující ideu spokojené rodiny odhalit jako ideu utlačující, ideologicky pokřivenou a nereprezentující skutečnost.

Tato radikální kritika ukázala, že rodina není tím neměnným morfostatickým středobodem společnosti, ale že od konce první světové války se proměnila, mění se stále a to i ve svých samotných základech. Bazální atributy udržující rodinu v téměř stejném tvaru po stovky let se najednou začínaly rozpadat. Křesťanský monopol na manželský sex jako jediný legitimní pohlavní styk padl a s ním i právo partnera na sex toho druhého. Díky novým technologiím na poli antikoncepce se poprvé podařilo účinně oddělit sex a početí. Ani tak ale církvi nezůstal monopol alespoň na manželské plození dětí, protože od sedmdesátých let začalo násobně přibývat dětí narozených mimo manželství. Stigma dítěte z nemanželského svazku, které bylo ještě před pár desítkami let poměrně značené, bylo zapomenuto.

Také výběr partnera byl v rámci ducha individualismu proměněn. Tradiční rodina udržovala stabilitu společnosti i tím, že jednotlivec často neměl neomezenou volnost ve výběru partnera. Tradiční rodina dbala na udržení svého postavení a pokračování kulturního i majetkového habitu, na který byla zvyklá. Ztráta povědomí o odpovědnosti vůči rodině, důraz na svobodu rozhodnutí, ale i rozvolnění sociálních distancí v demokratických zřízení vedlo k destabilizaci tradiční rodiny. Stejně tak dvě světové války a ve východní Evropě komunistický puč ukázali, jak nejisté je držení rodinného majetku.

Společně s rozvolňujícími se morálními kameny tradičního manželství spojeného před Bohem, se postmoderní manželství stává v duchu doby spíše právním kontraktem. Občanská smlouva, která nahradila smlouvu před Bohem, který jediný jí mohl zase rozpojit, usnadnila rozvody, jejichž počet začal neutěšeně stoupat a stoupat. A tak začínají vznikat druhá ba i třetí manželství, a ačkoliv většina stále ještě uznává tradiční model rodiny, realita sňatkového trhu,

domácností a výchovy dětí se stává mnohem rozmanitější. Také samotné fungování rodiny udržené i v té tradiční podobě prochází obrovskými změnami. Řada tradičních funkcí byla rodině postupem času odebrána. S oddělením bydliště a pracoviště se rodinně vzdálil námezdně pracující muž, škola převzala výchovu a edukaci dětí, masmédiá částečně nahradila socializační funkci rodiny. Děti už nemusejí postupně přejímat názory a hodnoty svých rodičů, jsou vedeny k masové kultuře k masovému kulturnímu životu. Lékařská péče a nejrůznější instituce převzali povinnost rodiny pečovat o nemocné a staré. Jediné, co postmoderní rodině zbývá, je konzum, zábava a citové zabezpečení svých členů. A je to pouze emocionální bezpečí, ve kterém nemůže být rodina nahrazena. Původní funkce a snad i důvod vzniku monogamické rodiny západní podoby byla ochrana reprodukčního procesu, ale v posledních desetiletí se zdá, že ztrácí i tuto nejzákladnější funkci. Porodnost ve všech vyspělých zemích nejenom, že klesá, ale zároveň přibývá počet páru, které se dobrovolně rozhodují pro bezdětnost.

I fenomén rodičovství tak musel zaznamenat proměnu. Přesunutím mnoha tradičně rodinných funkcí na instituce už pro mnohé lidi není rodičovství naplňující. Se změnou povahy práce, díky níž i fyzicky slabší žena může bez problému zastat práci muže a na trhu práce vládne pomyslná rovnocennost, nehraje rodičovství v životě matky roli naplnění a realizace, ale představuje sic významnou, ale přece jen krátkou epizodu, po jejímž skončení se žena znovu navrácí do práce, kde hledá svoji životní realizaci. Tyto změny, spojené ještě s mnohými dalšími faktory, proměnily strukturu naší společnosti, našich rodin i našeho náhledu na svět. Ovšem neměli bychom propadnout negativitě pršící na nás ze všech těchto změn, přes prvotní šok a destabilizaci se ukázalo, že běžný člověk se přece jen v přemíře technologie, masové kultury a sociálních změn úplně neztratil. Stále ještě balancuje v na první pohled možná chaotické realitě společnosti ve vlastní bublině, obklopen několika opravdu blízkými lidmi a vícero

známými. Stejně tak nemůžeme tyto proměny vnímat stejně na všech příčkách společnosti, jak se ukázalo, tyto proměny zasáhly různé kultury a různé třídy velmi odlišně a tak můžeme v přítomnosti vedle sebe najít naprosto nesourodé rodinné modely, u kterých nás může zarážet, že jsou současníky.

V závěru můžeme shrnout, že i přes dynamickou proměnu, které byla rodina jako sociologický fenomén v druhé polovině dvacátého století podrobena, stále většina populace aspiruje na založení párového života, plánuje děti a naplnění této aspirace ztotožňuje s naplněním životním. Co nám ale sexuální revoluce, feminismus a všechny ostatní faktory ukázali je fakt, že rodina skutečně není oním morfostatickým teorémem, stojícím v základu společenských teorií. Ale že jako mnohé jiné společenské pojmy je mnohem více pluralitní a pokoušet se o jednotnou sociologickou teorii na základě klasické nukleární rodiny je nemožné. [Možný, 2011]

2.3. Mateřství a pracovní dráhy žen v České republice

Na rozdíl od západního světa placené zaměstnání žen hrálo v České republice velkou roli již od padesátých let dvacátého století. Díky komunistickému ideálu o plné zaměstnanosti byly ženy podporovány ve vstupu do pracovní sféry. Po roce 1948 představovaly ženy nejpočetnější zásobu pracovních sil, která mohla pomoci rozvíjet ekonomiku. Ženám tak byla dána rovnost, co se týče možnosti zaměstnání, ale jak si ukážeme tak šlo o rovnost pouze zdánlivou. Ženy tedy mohly a dokonce byly podporovány ve vstupu do placené práce, ale to je nepřipravilo o objem práce neplacené, kterou v domácnosti stále vykonávaly. Také pozice, které ženy obsazovaly, patřily k těm nižším a pomocným a tedy i hůře placeným. Částečnou roli v platové nerovnosti hrál i fakt, že finančně více ohodnocené povolání se nacházely převážně

v těžkém průmyslu, který ženám natolik otevřený nebyl a samozřejmě na vedoucích pozicích, kterých ženy nedosahovaly.

Centrální plánovaná ekonomika našeho státu navíc neumožňovala udržení životního standartu pro rodinu s pouze jedním živitelem. A proto se většina matek vracela do práce do prvního roku života dítěte. Stát, který potřeboval tuto pracovní sílu, uzpůsobil svoji politiku tak, aby matkám brzký návrat do práce umožnil. Od padesátých let rychle rostl počet zařízení, která se starala o děti už jednoho roku a umožňovala tak matkám rychlejší návrat do pracovního koloběhu. I přes rychlý růst však poptávka přesahovala nabídku a i pokud se matce podařilo umístit své dítě do jeslí či mateřské školy, stále čelila mnoha problémům spojených s kombinací péče o domácnost, výchovy dětí a placeného zaměstnání, umocněného také nedostatkem zboží a služeb pro rodinu. Proto byla v polovině šedesátých let zavedena tzv. další mateřská dovolená, která prodloužila předešlých 18 týdnů na rok a v sedmdesátých letech došlo v rámci propopulační politiky k prodloužení až do dvou roků věku dítěte a byl zaveden také mateřský příspěvek. Výraz „mateřský“ ukazuje, jak genderový kontrakt zakotvil v naší společnosti i z legislativního hlediska, až do porevoluční doby nebylo zapojení mužů do péče o dítě nijak legislativně ošetřeno.

Simultánně byla postupně vytvářena i legislativní ochrana matek na mateřské dovolené, kterým musel zaměstnavatel po uplynutí mateřské dovolené garantovat pracovní pozici odpovídající té, z které žena odešla. Stejně tak byly určeny typy prací, které těhotné ženy nesmějí vykonávat a zaměstnavatel nesměl povinně vysílat těhotné ženy nebo matky malých dětí na služební cesty ani od nich vyžadovat přesídlení či přesčasové hodiny. Především pak v době normalizace a odklonu od důrazu na individuální pracovní výkon se dlouhá absence v zaměstnání a přerušení pracovní dráhy upevnilo a pro ženy s sebou neneslo nejistotu dalšího pracovního uplatnění. Přesto byly patrné

důsledky diskriminace a to především v mzdových rozdílech, možnostech kariérního růstu či nabídky vzdělávání v zaměstnání. [Křížová, Maříková, Hašková, Formánková, 2011]

2.4. Porevoluční vývoj

Transformace na trhu práce po roce 1989 přinesla mnohá nová rizika a nejistoty, které dřívější trh neznal a ohroženy těmito nejistotami se staly i ženy. Přerušovaná pracovní dráha, dlouhá mateřská dovolená, která byla ustáleným standardem se najednou stala ještě více problémovou a vedla k nejistému postavení žen na pracovním trhu, k jejich diskriminaci a dokonce k ohrožení chudobou. V několika desetiletích ustanovený genderový model sestávající z kontinuální pracovní dráhy muže-živitele a přerušované dráhy matky je všeobecně přijímán českou společností. Stále tedy platí model muže – živitele rodiny, avšak zároveň platí, že být ženou v domácnosti není pro ženu stejně naplňující jako zaměstnání. Když k tomu přidáme přesvědčení, že předškolní dítě trpí, pokud je jeho matka zaměstnána a netráví s ním všechny čas, můžeme jasně vidět vzniklý konflikt mezi pracovním a rodinným životem ženy.

Tento konflikt posilněn nejistotou pracovního uplatnění při přerušení pracovní dráhy staví ženy do nezáviděníhodné situace a má za důsledek nárůst sociální nejistoty. Po porevoluční restrukturalizaci společnosti, s individualizačními tendencemi a neoliberalními politickými trendy se nejvíce znevýhodněnými typy domácností staly právě rodiny se dvěma rodiči a dvěma nezaopatřenými dětmi. Právě je nedostatek přístupu k sociálním dávkám, službám na podporu rodiny, přerušovaná pracovní dráha, kombinace placené a neplacené práce vedli do nejistoty ohledně získání a udržení stabilní práce, což mělo za následek nárůst dlouhodobé nezaměstnanosti, sociálního vyloučení a ohrožení chudobou.

Doba strávená na mateřské dovolené se tedy po revoluci začala prodlužovat. Brzký návrat po porodu do práce, které dřív ženám umožňovala síť jeslí, již nebyl k dispozici. Jesle po revoluci přišla o státní příspěvky na provoz a tak postupně převážná většina zanikla. Zároveň bylo vyplácení rodičovského příspěvku prodlouženo na čtyři roky, ne však rodičovská dovolená, která zůstala jen do tří let věku dítěte. Na konci devadesátých let však bylo jasné, že díky této politice se matky staly jednou ze skupin nejvíce ohrožených chudobou a tak vláda v roce 2004 upravila podmínky pobírání rodičovského příspěvku. Ten se stal příspěvkem na dítě bez ohledu na výdělečnou činnost osoby, jež příspěvek pobírá. Jediná podmínka, která zůstala, byla samozřejmě neumístění dítěte do pečovatelského zařízení. Takto pojatý příspěvek měl v souladu s neoliberální politikou umožnit matkám zůstat s dítětem v domácnosti až do čtyř let jeho věku anebo nastoupit do práce a použít příspěvek na zaplacení soukromé péče pro dítě. V praktickém ohledu však tato druhá varianta je dostupná pouze třídám s vyšším příjmem, protože příspěvek na dítě zdaleka nepokryje náklady na soukromou péči o dítě do tří let.

Nejen politika státu, ale i zaměstnanecké politiky institucionalizují podobu genderového modelu jak pro ženy tak muže. Nedostupnost zařízení, která by byla schopná postarat se o děti do tří let a dlouhá rodičovská dovolená nemotivující otce k jejímu využití, představuje pro ženy nutnost dlouhého, s každým dítětem opakovaného přerušení pracovní dráhy. Výjimku tvoří pouze ženy z rodin s vyššími příjmy, které se dokáží z takovéto situace finančně vyvázat. Jako diskriminační bariéra však tento stereotyp působí na všechny ženy a brání jim v pracovním uplatnění. Stejně tak rozdíly ve mzdách i genderové rozdělení, které fungovalo před dobou revoluce, existuje stále. Ani antidiskriminační legislativa a demokratické uspořádání nedokázali tyto nerovnosti vyrovnat a spíše je ještě více zakonzervovali. A tak genderové nerovnosti přetrvávají a jsou ospravedlňovány kruhovou argumentací. Jestliže

přetrvávají i v demokraticky uspořádaném a neoliberalním prostředí tak s nimi nemůžeme nic udělat. [Křížová, Maříková, Hašková, Formánková, 2011]

3. Teoretická východiska práce

V této kapitole krátce představíme teoretická východiska práce, které nám pomohou při následovné analýze dat získaných při výzkumu a pomůžou nám určit příčiny proměn, ke kterým mezigeneračně došlo.

Proto si představíme několik společenských fenoménů, které se v naší společnosti začaly objevovat především v porevoluční době a které proměnily podobu celé nejen naší postmoderní společnosti. Jako členové východního bloku jsme se po pádu železné opony s nadějí dívali na západ a rychle jsme začali přejímat mnoho z jeho idejí a změny, které západním velmocím trvaly desetiletí, se u nás udály v mnohem kratším čase.

Jedna z nejvýznamnějších příčin proměn společnosti, v rámci které budeme interpretovat naše data je demokracie. Porevoluční demokratické uspořádání státu umožnilo naší společnosti v započetí cesty k modelu svobodného státu po vzoru západních mocností. Nejvyšší ideou demokracie je rovnost a právě rovná práva, rovný přístup ke vzdělání, zaměstnání, jednoduše rovnost ve všech společenských ohledech začala prostupovat společnost a proměňovat ji především po stránce kulturní a politické.

Finanční model povahy naší nově svobodné společnosti začal určovat s demokracií svázaný kapitalistický duch. Neviditelná ruka začala nově uspořádávat pořádek nejen na finančním trhu, ale i na trhu práce, nabídka a poptávka nakonec ovládla i to oblasti života, které s trhem neměly mnoho společného.

S kapitalismem je spojený i další fenomén a tím je výkonnostní povaha naší společnosti. Volná soutěž na trhu jak finančním tak pracovním proměnila

podobu vztahu zaměstnavatele a zaměstnance i zavedla soutěž do téměř každého kouta společnosti. Společnost se tak stává výkonnější, produktivnější a teoreticky i svobodnější.

Svoboda a individualismus, které jsou s demokratickými zřízeními spojené, přinesly do naší společnosti i další termíny jako je liberalita a pluralita. A zatímco si každý z těchto fenoménů hledal své místo ve společnosti, vytvořila se komplexní struktura moderního, svobodného, kapitalistického, demokratického státu západního typu, ve kterém se pojmy jako rodina začaly proměňovat společně s ním. Jak se proměnily postoje mladé generace matek, které byly ovlivněny tímto historickým a myšlenkovým vývojem od generace jejich rodičů, se alespoň částečně pokusíme ukázat na získaných datech z výzkum, které zasadíme do pavučiny vztahů načrtnutých výše.

4. Metodika

V této kapitole bude shrnuta metodika, která byla použita při výzkumu a tvorbě této práce.

4.1. Cíle šetření

Za cíl šetření bylo zvoleno porovnání rozdílných postojů a strategií v rámci dvou generací žen. Postoje a strategie, které se ve výzkumu snažím porovnávat, se týkají především mateřství, rodičovské dovolené, pracovních drah žen s dětmi, jejich pohledu na emancipaci, genderové rozdělní rolí v partnerském vztahu a výchovy dětí. Cíle výzkumných snah tedy bude určit, zda a do jaké míry se strategie a postoje žen – matek dědí či proměňují v mezigeneračním přenosu.

Na základě získaných dat bychom tak měli být schopni určit, zda dochází k proměně vnímání rodiny, jakožto instituce, samotnými konstituenty rodiny, ale i k celkové proměně tohoto sociologického fenoménu. Pro tento účel byly vybrány dvě věkově odlišné kohorty respondentek a byly zvolené okruhy pro polostrukturované rozhovory.

4.2. Výzkumné otázky

V rámci šetření bylo vymezeno několik výzkumných otázek, které tvořily základní osu pro polostrukturovaný rozhovor s respondentkami. Tyto otázky představovaly okruhy témat, které byly vymezeny pro získání relevantních dat vyžadovaných tématem výzkumu. Byly vystavěny tak, aby zahrnovaly významné

momenty v životech žen, ve kterých se odrážely jejich postoje a strategie spojené s tématem výzkumu. Okruhy jsou následující:

- 1) Pracovní život před a po rodičovské dovolené
- 2) Podoba mateřské dovolené
- 3) Výchovné modely dětí
- 4) Emancipace žen
- 5) Genderové rozdělení povinností v partnerském vztahu
- 6) Péče o dítě

Tyto okruhy byly dále rozpracovány do několika podotázek pro každý z okruhů, aby představovaly oporu pro výzkumníka při vedení rozhovorů. Podotázky se pro starší a mladší kohortu v detailech lišily tak, aby korespondovaly s dobou, o kterou se výzkumník zajímá, avšak v principu představují stejné okruhy. (Rozpis podotázek pro starší i mladší kohortu lze nalézt v příloze č. 1.)

4.3. Výzkumná metoda

Z meritu výzkumů vychází i jeho metoda a tou byl zvolen kvalitativní výzkum provedený na základě polostrukturovaných rozhovorů. Kvalitativní výzkum byl tedy zvolen jako nejideálnější nástroj pro získání dat pojednávajících o postojích a strategiích zkoumaného vzorku respondentů, neboť je dostatečně flexibilní pro zachycení dostatečného množství dat a vztahů mezi nimi. [Berg, 2007,10]

4.4. Výzkumná technika sběru dat

Kvalitativní výzkumnou technikou pro sběr dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Důvodem výběru této metody byla především

flexibilita, která umožňuje výzkumníkovi vést rozhovor přirozeně a neklást tak respondentovi sadu otázek nevycházející z kontextu rozhovoru, ale zároveň díky sadě tematických okruhů, je možné takto přirozeně vedený rozhovor strukturovat a pomocí podotázek se respondenta dotázat na důležité data, která by v nestrukturovaném rozhovoru mohla být opomenuta.

Flexibilita polostrukturovaného rozhovoru také umožňuje výzkumníkovi přizpůsobit plynutí rozhovoru každému respondentovi tak, aby se při rozhovoru cítil příjemně a měl k výzkumníkovi důvěru a případně se mu mohl svěřit.

4.5. Cílová skupina

Ve výzkumu byly zvoleny dvě cílové skupiny. Jak vyplývá ze zadání výzkumu, šlo o porovnání dvou generací a jejich postojů a strategií. K tomuto účelu byly vybrány dvě homogenní skupiny respondentek. Kritéria pro mladší kohortu byla přizpůsobena cílům výzkumu, a proto do ní byly vybrány mladé ženy s alespoň jedním dítětem, které dochází do mateřské školky, či prvního stupně základní školy, které jsou zároveň výdělečně činné a sdílí domácnost s partnerem. Důvodem takovýchto kritérií byl zájem výzkumu o skloubení pracovního života se starostí o domácnost a péči o dítě, stejně jako genderové rozdělení povinností v rámci partnerských vztahů. Z důvodů především praktických nebyl jako kritérium zvolen věk respondentek, ale věk dětí, aby tak byla zajištěna alespoň časová homogenita období rodičovských dovolených žen. Přesto jsem si vědoma, že věkový rozdíl mezi ženami mohl v jejich postojích sehrát roli.

Kritéria pro starší kohortu žen byla stanovena obdobně s mladší kohortou. Pro výběr do vzorku bylo předností mít děti, které samy mají děti ve věku, kdy docházejí do mateřské školky, či prvního stupně základní školy. Věk žen starší kohorty se pohyboval okolo důchodového věku a výše, přesto většina žen

byla stále výdělečně činná. Další podmínkou bylo soužití s partnerem alespoň po většinu doby, kdy docházelo k výchově jejich dětí a to proto, aby byla zajištěna konzistence postojů ohledně genderových rolí v rodině s mladší kohortou.

4.6. Metoda výběru vzorku

Metodu pro výběr vzorku byl zvolen účelový výběr, který závisí na úsudku výzkumníka, který ale samozřejmě při tomto výběru dodržuje kritéria, které byla pro vzorek předem vytvořena. Přestože metodologie výběru vzorku a následná interpretace nemůže vést k celistvé teorii, kterou bychom mohli vztáhnout na celou společnost, jsou dosažené výsledky přínosem pro další studium dané problematiky.

Výběr vzorku mladší i starší kohorty byl vykonán ještě před začátkem výzkumu. Tento krok byl umožněn výběrem místa sběru dat. Především mladá kohorta má jeden společný znak a tím, je fakt, že jejich děti navštěvují či navštěvovali mateřskou školu v Brandýsku. Místo výběru vzorku bylo zvoleno z důvodu blízkosti mého bydliště a zároveň dostatečné kapacity školky, která mi umožnila oslovit dostatečné množství žen a tak získat vhodné respondentky do mého výzkumu.

Starší kohorta byla vybírána obdobně, neboť i ji spojuje právě mateřská a základní škola v Brandýsku a to pouze s výjimkou jediné respondentky, která ale taktéž splňuje kritéria pro výběr. Respondentky starší kohorty ve většině případů měly své děti umístěné v mateřské školce Brandýsek a pracovaly pro mateřskou či základní školu v Brandýsku.

4.7. Stručný popis vzorku respondentek

Celkem bylo provedeno deset polostrukturovaných rozhovorů s deseti respondentkami, které byly věkově rozděleny na starší a mladší kohortu. V rámci mladší kohorty žijí všechny respondentky v manželství a mají alespoň jedno dítě ve věku do devíti let, až na jednu respondentku však mají ostatní ženy děti dvě. Tři respondentky mají nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské s maturitou a dvě vzdělání vysokoškolské. Všechny respondentky žijí v obci Brandýsek v okrese Kladno a jejich děti navštěvují nebo navštěvovaly místní předškolní zařízení.

Všechny respondentky starší kohorty žily v době výchovy svých dětí v manželství, s výjimkou jediné, která v průběhu výchovy dětí byla dva roky svobodná, než se znovu provdala. V současné době žijí čtyři z nich v původních manželství, opět s jednou výjimkou, která se rozvedla před několika lety. Všechny ženy se pohybují kolem důchodového věku a vyššího, avšak pouze jedna z nich v důchodu je, zbytek je stále výdělečně činný, tři respondentky na plný úvazek, jedna na částečný. Vysokoškolského vzdělání dosáhla pouze jedna z respondentek, další dvě vystudovaly střední školu s maturitou a zbylé dvě jsou vyučeny v oboru. Čtyři z celkového počtu respondentek žijí v obci Brandýsek, pátá v sousední obci Stehelčevěs. Všechny respondentky vychovaly dvě děti a s výjimkou jediné mají také vnoučata.

Tabulka č.1

Jméno	Věk	Vzdělání	Počet dětí	Počet vnoučat
Klára	33	Vysokoškolské	2	-
Anna	39	Vysokoškolské	2	-
Karolína	39	Vysokoškolské	2	-
Marie	34	Středoškolské s maturitou	1	-
Ivana	28	Středoškolské s maturitou	2	-
Lucie	64	Středoškolské s maturitou	2	4
Tereza	64	Vysokoškolské	2	3
Marta	60	Středoškolské s výučním listem	2	1
Iveta	66	Středoškolské s výučním listem	2	-
Kateřina	64	Středoškolské s maturitou	2	4

4.8. Průběh rozhovorů a popis míst výzkumu

Všechny rozhovory s respondentkami z mladší kohorty probíhaly v prostorách mateřské školky v Brandýsku. Tak představovaly minimální zásah do programu dne respondentek. Rozhovory probíhaly v oddělené místnosti a nebyly u nich přítomny ani děti ani partneři respondentek, aby tak nedocházelo k jejich narušování a ženy neměly potřebu přizpůsobovat své odpovědi. Rozhovory probíhaly buď v ranních hodinách, po té, co ženy přivedly své děti do předškolního zařízení anebo v hodinách odpoledních, kdy si své děti naopak vyzvedávaly. Všechny rozhovory probíhaly v přátelském duchu a respondentky byly velice vstřícné a rozhovory s nimi příjemné.

Dvě respondentky ze starší kohorty jsou zaměstnankyněmi mateřské školy a proto i s nimi byl veden rozhovor v jejich prostorách a to po skončení jejich pracovní doby, kdy se vstřícně uvolily, věnovat čas na rozhovor pro můj výzkum. Podmínky jejich rozhovorů byly stejné jako u mladší kohorty. U dalších dvou respondentek byl rozhovor veden v jejich domácnostech v obdobných podmínkách. S poslední respondentkou, zaměstnankyní základní školy v Brandýsku, byl rozhovor veden v její kanceláři. Ani v těchto případech se do rozhovoru nezapojovala žádná třetí osoba a rozhovory probíhali v příjemné a přátelské atmosféře. Většina respondentek také vyjádřila zájem o výsledky výzkumu.

Obec Brandýsek se nachází ve Středočeském kraji, v okrese Kladno. Jedná se o malou obec, jejíž počet obyvatel nepřesahuje dva tisíce. I přesto, že metropole je v dojezdové vzdálenosti a některé z respondentek do Prahy dojíždějí za prací, je fakt, že všechny respondentky bydlí na vesnici, velice významný a nepochybně hraje podstatnou roli v jejich postojích a strategiích, týkajících se zkoumané oblasti jejich životů.

[4.9. Zpracování dat](#)

Všechny rozhovory byly po celou dobu svého trvání nahrávány. Respondentky na to byly předem upozorněny a všechny potvrdily svůj souhlas s nahráváním. Rozhovory byly následně doslovně přepsány, aby tak byly zachovány všechny informace (viz příloha č. 1). Současně byly v průběhu rozhovorů zapisovány terénní poznámky, které doplňovaly to, co v rozhovoru nebylo plně zachyceno, jako dodatečné informace o respondentkách, jejich nonverbální projev či částečné interpretace jejich postojů.

Získané prepisy rozhovorů byly následně zpracovány pomocí metody zakotvené teorie, jejímž cílem je vytvořit teorii. Tato metoda spočívá v trojím typu kódování dat – otevřeném, axiálním a selektivním. Jejím cílem je postupně z původního souboru dat analyzovat často se vyskytující témata a pojmy, které jsou následně rozřazeny do abstrahovaných kategorií, mezi nimiž jsou následně vyhledávány vztahy. Dochází tak k vytváření vztahových matic a myšlenkových map, ve kterých jsou v poslední fázi analyzovány ty kategorie, které hrají ústřední roli a z nichž může být vytvořena ucelená teorie zkoumaných fenoménů. [Hendl, 2008: 243-51].

Na výsledek v podobě obecné teorie si tento výzkum však nárok nedělá. Výzkum předvedený v této práci je příliš úzký, jak do výběru respondentů, tak do jeho počtu, a nemůže tedy nikdy dosáhnout teoretické saturace, tedy momentu, kdy další výzkum už nepřináší žádná nová data, aby se získané závěry daly zobecnit v ucelenou teorii, která by se mohla aplikovat na širší společnost. Přesto věřím, že zjištěné závěry alespoň přispějí k rozšíření poznání v oblasti sociologického pojetí pojmu rodiny.

4.10. Etika výzkumu

Všechny respondentky byly již při oslovení k účasti na výzkumu předem informovány o jeho účelu a faktu, že bude rozhovor nahráván a informace, které poskytnou, budou použity pro tuto práci. Přesto byly na začátku každého rozhovoru znovu upozorněny, že celý průběh rozhovoru bude nahráván a následně byly požádány o souhlas, s čímž žádná z respondentek neměla problém. Současně několik respondentek projevilo zájem o výsledky šetření, které jim samozřejmě byly přislíbeny a v případě zájmu budou i poskytnuty.

Jména respondentek byla změněna, aby nebylo ohroženo jejich soukromí, přestože všechny souhlasily, že by jim uvedení jejich pravého jména nevadilo. Jediné názvy, které se v rozhovorech vyskytly a nebyly pozměněny, byly místní určení. Názvy firem zmíněných v průběhu rozhovorů byly vynechány, protože nepředstavovaly relevantní informace pro účel výzkumu. Po doslovném transkriptu rozhovorů byl jejich zvukový záznam vymazán ze zařízení.

5. Výsledky šetření

Tato kapitola bude rozdělena do čtyř částí. V prvních dvou budou analyzována získaná data podle výzkumných otázek v každé z kohort, aby tak vznikla ucelená představa generačně vnímaného rodičovství z pohledu žen. V třetí části dojde ke konfrontaci generačních názorů na proměnu všech fenoménů emergujících v tomto výzkumu a to opět v rámci jednotlivých výzkumných okruhů. A v neposlední řadě bude v poslední části představena sumarizovaná představa proměny rodiny, rodičovství a rolí žen tak, jak byla zachycena ve výpovědích všech respondentek.

5.1. Analýza dat starší kohorty podle výzkumných otázek

V této kapitole dojde k analýze získaných dat v rámci rozhovorů s ženami ze starší kohorty a to podle jednotlivých okruhů daných výzkumnými otázkami.

5.1.1. Pracovní život před a po rodičovské dovolené

U starší kohorty nepředstavoval odchod z práce na mateřskou dovolenou v žádném z případů problém. Zaměstnavatelé bez výhrad počítali s nástupem mladých žen na mateřskou dovolenou a nebyl pro ně problém je nahradit na jejich místech.

Co se týče návratu do práce, ani zde z pohledu zaměstnavatele nepředstavovalo problém ženu po návratu z mateřské dovolené zaměstnat, přesto se většina respondentek na svoje původní místo nevrátila a to především z osobních důvodů. Rozhodně tedy nemůžeme tvrdit, že by výběr respondentek splňoval tradiční model platný v osmdesátých letech, který spočíval ve dvou letech mateřské dovolené a návratu na původní pozici. Problémy respondentek

v návratu do původního zaměstnání však neměl pramen v systému, či nastavení rodinné politiky státu.

V modelu, který představují Lucie a Tereza nedošlo při návratu na původní pozici k žádnému problému, Tereza dokonce nastoupila do práce už v půl roce věku prvního dítěte, z důvodu nízkých stavů učitelů na základní škole, kde pracovala a pomohla tak zastoupit chybějící, dlouhodobě nemocné kolegy. V modelu Ivety a Kateřiny nedošlo k nastoupení na původní pozici díky jiné nabízené pracovní pozici, kterou Kateřina přijala z důvodů, že práce byla v místě jejího bydliště, pro Ivetu byla motivace v umístění dvouletého syna do jeslí a nabídka půl úvazku na stejném místě. Marta nenastoupila na původní pozici proto, že si její dcera nemohla zvyknout ve školce a tak Marta situaci řešila pomocí krátkodobých brigád, aby mohla s dcerou zůstat více doma.

Ačkoliv většina z našeho vzorku respondentek nenastoupila na své původní místo, všechny měly na mateřské dovolené jistotu, že je zaměstnavatelé přijmou zpět na původní pozici. Bylo zřejmé, že pro žádnou z respondentek nepředstavoval odchod na mateřskou dovolenou žádný stres ohledně odchodu či návratu do zaměstnání, ztráty kvalifikace, či pracovního sebevědomí.

5.1.2. Podoba rodičovské dovolené

V celkovém pohledu na mateřskou dovolenou se všechny respondentky ve svých výpovědích shodly hned v několika bodech. Všechny jejich děti i časové rozestupy mezi nimi byly plánované. A především všechny respondentky shodně tvrdily, že mateřskou dovolenou jako období života si velmi užívaly, vnímali ji veskrze pozitivně a s dětmi byly doma rády. Stejně tak nevnímaly, že by na mateřské dovolené byly odříznuty od zbytku světa, neměly pocit izolace.

„No, bylo to krásná doba, musím říct. I když jako zázrak první dítě, že jo. A i to, že i já jsem vlastně ze třech, ze třech dětí jsem prostřední ze třech holek, no a takže to bylo úžasný, že jo. Kor okolo toho Honzíka, kolem toho prvního dítěte, no.“ (Lucie)

Přesto se ale výpovědi žen shodovaly i v náročnosti starání se o malé děti a domácnost v průběhu mateřské dovolené, které jim nebylo usnadněno technologiemi tak jako generaci jejich dcer a synů. Na což všechny upozorňovaly.

„...vlastně ta technika postoupila za těch 40 let určitě ohromně, takže my když jsme prali tak jsme prali celý den, kdežto dneska to dáme do automatické pračky, takže je to vyprané za chvíli, dvě hodiny jsme myli nádobí, teď ho dáme do myčky, vařili jsme dětem, když byly malý, tak jsme všechno museli udělat sami, že jo, rozmixovat, uvařit a tak, dneska si koupěj jídlo ve skleničce, ovšem když na to maj.“ (Tereza)

Stejně tak neměla žádná z respondentek pocit, že by péče o dítě nebyla dostačující pro jejich realizaci a kromě šití, či pletení, které bylo stejně určené spíše k zaopatření dětí, neměla žádná z nich potřebu věnovat se novým volnočasovým aktivitám, či vyhledávat nové koníčky.

Dalším významným tématem, který ženy při popisu mateřské dovolené napadal často dříve, než na něj byly dotázány, byla finanční stránka mateřské dovolené. V rámci podotázek byly ženy požádány, aby se pokusily uvést svou vlastní zkušenost do kontextu tehdejší rodinné politiky státu.

Všechny respondentky se shodly, že výše rodičovského příspěvku poskytovaného státem byla velice malá, ale ostatní rodinná politika státu byla propopulační a mladým rodinám vycházela vstříc a podporovala je. Příkladem může být, že většina rodin využívala novomanželských půjček a spoření pro

mladé. Z novomanželské půjčky pak stát rodině odpouštěl určitou část z dluhu, pokud si pořídili dítě. Jak půjčky tak spoření poskytované státem bylo pro mladé rodiny relativně výhodné s nízkými úroky i splátkami.

Stejně tak podle respondentek nebyl problém v místě jejich bydliště s kapacitou školek a jeslí a ženy tak měly jistotu, že dítě po mateřské dovolené budou moci umístit do předškolního vzdělávacího zařízení a budou moci nastoupit do práce.

Když měly respondentky porovnat rodinnou politiku státu a finanční situaci rodin s malými dětmi, kterou zažívaly ony a kterou zažívají jejich děti, byly vesměs pesimistické vůči současnému stavu věcí. Důvody, které ženy uváděly, byly různé. Jedním z nich bylo, že potřeby pro děti, jako oblečení či strava nebyly tak předražené jako dnes, dalším a opakujícím se motivem byly větší možnosti dnešních rodin, spojené s většími nároky a výdaji na požadovaný životní standart.

„No, takhle, já nevím, jestli to má těžší, já si myslím, že tím, že je víc možností, tak prostě ta rodina chce mít určitej standart, chce si užívat spoustu věcí a zážitků a jako to za nás nebylo. Do zahraničí se nemohlo, mě to nevadilo, tak jsme jeli třeba někam pod stan k přehradě. Prostě auto sice jsme měli, ale co šlo tak se oběhalo pěšky, když to vidím teď tak prostě před osmou hodinou jsou před školou zástupy aut, prostě děti se vozí do školy autama, do školky to samý. Jo, tohle nebylo, chodilo se pěšky, takže si myslím, že se i žilo skromnějš a člověk byl na to zvyklej, takže nám to nevadilo. Já si myslím, že teď ty lidi nejsou tak skromný podle mýho.“ (Kateřina)

Další podotázkou v rámci okruhu mateřské dovolené byla její porevoluční přeměna na dovolenou rodičovskou a ženy byly konfrontovány s jejich

představami o otcovské dovolené a pro jejich generaci zažité představě muže jako v první řadě živitele a teprve v druhé řadě jako otce.

V otázkách týkajících se otcovské dovolené a možnosti otce zůstat s malými dětmi doma podaly respondentky poměrně konzistentní výpovědi. Prvotní reakcí bylo spíš překvapení a odmítnutí představy jejich partnera na rodičovské dovolené s jejich dětmi. Zatímco Iveta tvrdila, že děti by tátovi nikdy nesvěřila, protože by o ně měla strach a Kateřina se domnívala, že malé děti by jednoduše měly být vychovávány matkou, protože je to pro ženy přirozenější role, zbytek respondentek uznal, že jejich partneři by byli schopní se o děti na rodičovské dovolené postarat, kdyby neměli na výběr, i když podle slov žen by nepodali takový výkon jako ony, ale žádná z žen si nedovedla představit, že by jejich manžel na rodičovskou dovolenou skutečně odešel, protože ony samy by se nedokázaly smířit s tím, že na mateřské dovolené nejsou ony samy.

„No, abych řekla pravdu tak je mi to trošku zvláštní, jako matka si neumím představit, že bych šla pracovat a nechala ty děti tátovi, to bych se jako máma asi s tím těžko vyrovnávala, ale jako už jsem si na to zvykla, že se to děje.“ (Tereza)

Co se týče svých synů, byly respondentky již méně skeptické a více méně je považovaly za schopné postarat se i o malé dítě a domácnost. I v představou otce na rodičovské dovolené v dnešní době neměly ženy problém a jako jediný důvod pro muže, aby zůstal s dětmi doma, uváděly finanční situaci rodiny.

5.1.3. Výchovné modely a podoba domova

V tomto okruhu měly ženy zhodnotit, jaký výchovný model samy uplatňovaly při výchově svých dětí a porovnat ho s modelem, kterým jejich děti

vychovávají své děti, tedy jejich vnoučata. Zároveň jim byly položeny otázky týkající se jejich názoru na proměnu podoby domova a rodiny.

První z otázek ohledně výchovy byla poměrně snadná. V době, kdy respondentky vychovávaly děti, nebyl liberální model výchovy nijak rozšířený a tak není překvapivé, že všechny se označily za spíše zastánce konzervativního stylu výchovy, kdy má dítě pevně vytyčené hranice a rodiče musí poslouchat. Některé respondentky vypověděly, že v jejich době nebyly tělesné tresty, samozřejmě takové, které dítěti příliš neublížily, nijak neobvyklé a většina z nich je na děti používala.

Co se týče převzetí vzoru výchovy tak se výpovědi začaly lišit. Například v případě Lucie, která má dva syny, kteří oba mají rodinu a zároveň oba přenechali výchovu spíše na svých ženách, se výchova jejich dětí dramaticky polarizovala. Zatímco starší syn a jeho manželka vedou děti ještě přísněji a konzervativněji než byl syn sám vychováván, mladší syn má s manželkou jedno dítě a vychovávají ho v téměř extrémním liberálním modu.

„Tam je to vlastně absolutně co chtěl, nikdy Davídek, neměl třeba tak mu to dej až tohle, ne. To nikdy, Až tohle sníš tak si popovídáme. Ne, on to chtěl hned a nedokázal si nic odepřít.“

„No, ale má třeba problém s jídlem, to jsem ve školce, co mi prošlo rukama, když to tak řeknu děti, ale tohle jsem nezažila. On vlastně ještě teďkon je v tý třetí třídě a jí jenom mixovanou, třeba polívku by jako nesnědl kousky v polívce.“ (Lucie)

Zbytek respondentek můžeme rozdělit na poloviny, v případě Marty a Ivety převzaly jejich děti model výchovy, ve kterém byly samy vychovávány a v případě Terezy a Kateřiny se naopak přiklonily k více či méně liberálnímu způsobu výchovy.

V otázce proměny podoby rodiny a domova, který rodina dětem poskytuje, se respondentky zaměřily na velice různé aspekty této proměny. Všechny ženy souhlasily, že podoba rodiny se proměnila, ale každá uvedla pro své tvrzení jiné důvody. Například pro Lucii je největší proměnou úpadek institutu manželství a narůstající počet rozvodů, kterého si jak děti tak dospělý jsou vědomy a médii je jím to neustále připomínáno.

„No já si myslím, že nejde mi na rozum, že se ty dva mladý lidi, mají děti a že se neberou jako, že ten institut manželství, že jako přestal, prostě neexistuje nebo se neuznává, ani se to nenosí, že jo. No a pro děti, no. Myslím si, že to že se, i když třeba nejsou oddaný, ale když jdou od sebe ty mladý, že je to na těch dětech největší hřích, si myslím, z mého pohledu.

Jsou hodně častý, i bych řekla, je toho i plná televize. Já ty seriály moc nesleduju, ale vím, že jako se dává, fandí se třeba tý nepravý matce, tý nový, aby měli o čem hrát, říkám, jo. A ty děti, že to musej těžce nést.“
(Lucie)

Jako další aspekty proměny uváděly respondentky právě proměnu výchovných model, kde děti nejsou rodiči, vychovávány, nejsou k ničemu vedeny a volný čas tráví na počítači, či u televize. Jiným důvodem byla například podle Marty jednoduše proměna doby, která s sebou přináší nové možnosti a rodina na tuto změnu pouze reaguje. Komplexnější názor na proměnu rodiny měla Tereza.

„No, já nevím, mě to přijde, že dřív měly ty děti ve většině případů větší zázemí v rodině. Že dneska tím, jak ty rodiče jsou hodně vytížený pracovně, tak že často ty děti nemají tu podporu v té rodině, jakou by měly mít.“

„Tu stabilitu, no. Že vlastně jsou hodně odkázání hodně sami na sebe, jak to tady vidím v tý škole, že ta rodina se tolik, prostě nemá čas se jim tolik věnovat. A kdyžtak je posaděj, když jsou malý, tak jsou těch počítačů a prostě nepovídaj si s nima tolik, jako by asi měli. Ne všichni, zase jsou rodiny, kde samozřejmě to jako funguje, ale bohužel i těch, kde mají vůbec starost, aby tu rodinu uživili, a už jim tolik nezbejvá čas na to, aby se o ty děti starali po tý stránce třeba, že by ty děti potřebovaly víc podpory z tý rodiny.“ (Tereza)

Z výpovědí respondentek tedy vyšla rodina jako fenomén značně proměnný, rozhodně ne statický, který se flexibilně přizpůsobuje proměnám celé společnosti.

5.1.4. Emancipace žen

V tomto okruhu byly ženám pokládány otázky týkající se jejich představy, co to vlastně je emancipovaná žena a zda by sebe samy tak označily. Z představy ať už emancipované či neemancipované ženy vyplývaly i další podotázky v tomto okruhu, které měly za úkol zjistit, zda ženy cítili nějaký nátlak na zvládnání všech svých rolí tedy matky, hospodyně a zároveň zaměstnankyně. A zároveň i na to jak těžké bylo skloubit péči o děti, domácnost a práci. A poslední otázka byla srovnávacího charakteru, kdy byly ženy opět dotázány na porovnání situace své a situace svých dětí.

Co se týče otázek kolem emancipace, vyvolávaly v respondentkách minimálně úsměv, ne-li přímo smích. Tři ženy by se za emancipované označily, dvě ne. V čem se však shodly, bylo, že generace jejich dcer, je mnohem emancipovanější, než byla ta jejich a role muže a ženy se vyrovnávají i v rámci

rodiny. Žádná z nich v tom nevidí problém, pokud to ovšem nepřekračuje rozumné meze.

Všechny ženy souhlasily s tím, že většina prací v domácnosti ležela na nich a ani jedna to nepovažovala za nespravedlnost nebo přílišnou zátěž, až na lvetu, která si stěžovala na partnera, který ji nikdy s ničím nepomáhal, ženy s rozvržením sil i povinností v partnerském vztahu v rámci domácnosti i péče o dítě souhlasily a vyhovovaly jim.

Společenský nátlak na to, aby žena excelovala ve všech svých rolích, respondentky necítily. Ačkoliv přiznávaly, že mnohokrát bylo komplikované vše najednou zvládnout, vždy se to nakonec zvládnout dalo i s pomocí partnerů, byť nebyl jejich příspěvek vyrovnaný. Ženy neměly problém s rozdělením prací v domácnosti a kolem domu na ženské a mužské a nevnímaly v tom žádnou nespravedlnost.

Ve srovnávacích otázkách většina žen uvedla, že vnímá pozici dnešní generace matek oproti té své jako více ohroženou. A to ne přímo tlakem společnosti, ale spíše jejím fungování, konkrétně nejistoty na trhu práce, hrozby nezaměstnanosti a hypoteční politikou bank.

„No, dneska si myslím, že oni mají větší strach, když se třeba vracejí z tý mateřské tak že mají větší strach z toho, jak se vrátit do toho povolání. Tam je problém jako to sleduju u těch mladých rodin, když ta žena dělá, tady třeba hodně dojíždějí do Prahy, takže ony ty ženy jsou na mateřské, pak se mají vrátit do práce, ale když se mají vrátit na tu stejnou pozici tak to časově pro ně je dost náročný. Takže ony mají potom problém najít si tu práci po té mateřské, což my jsme neměli, tam ten návrat do tý práce byl snazší.“

„Teď je větší ta nejistota, často ty ženy přecházejí na jinou pozici, nižší třeba než mají kvalifikaci, protože potřebují ten čas.“ (Tereza)

„No, řekla bych, že mají jednu velikou nevýhodu oproti nám, že mají nad sebou tu možnost nezaměstnanosti, tu velikou nejistotu.“

„A ještě nadusit nějaký ty hypotéky. Tak to jako bych řekla. To my když jsme si vzali půjčku tak jsme věděli, že prostě si, to co jsme si vzali, tak že splatíme. Nebyla tam takováhle. A i taková za hrůza tý lichvy, když slyšíš, co si někdo dokáže vzít, já nevím na malinkej pakatel a přijde o barák, vid' a bezdomovci a tohleto.“ (Lucie)

5.1.5. Genderové rozdělení povinností v partnerském vztahu

V tomto okruhu se respondentky mohly vyjádřit k tomu, jak měly/mají s partnerem rozdělenou starost o domácnost a děti. Zároveň mohly vyjádřit i svoji teoretickou a ideální představu o roli muže a ženy a jejich dnešní podobu.

Jak již bylo zmíněné výše, u všech respondentek byla většina povinností v domácnosti na jejich bedrech, s výjimkou Ivety, jejíž manžel jí podle jejích slov nepomáhal nikdy s ničím, to ani jedna z nich nepovažovala za nijak nespravedlivé, protože byt byla většina povinností na nich, jejich partneři jim částečně pomáhali a navíc oni sami měli své práce zednické, údržba auta, zahrada, které naopak nemusely zastávat ženy.

I přes starost o rodinu neměly ženy pocit, že by nestíhaly nic jiného a byly schopné se bez problému věnovat i svým případným koníčkům.

„Tak mě v té době, když jsem tak pracovala tak mě to vyhovovalo, já nemůžu říct, že bych se cejtila nějak, co jsem měla svoje koníčky, to jsem chodila cvičit, tak to jsem chodila večer cvičit, to mi manžel umožnil, to už

byl doma, takže hlídal děti on, takže neměla jsem pocit, že bych nějak strádala, já jsem ráda četla, takže to jsem taky večer mohla, když jsem neusnula.“ (Tereza)

Na otázku, zda by byl jejich partner schopen v době, kdy byly děti ještě malé, zastoupit jejich roli a postarat se jak o domácnost tak děti, odpověděla většina žen, opět s výjimkou Ivety, že nakonec asi ano, byť by to pro ně určitě bylo náročné. Ale většinu povinností kolem domácnosti a dětí by nakonec zvládli.

Když došlo na porovnání s mladší generací, všechny respondentky souhlasily, že v generaci jejich dětí je role muže a ženy mnohem více vyvážená a dnešní muži svým ženám v domácnosti pomáhají více, než bylo zvykem.

5.1.6. Péče o dítě

V posledním okruhu byly ženy dotazovány na jejich názor při porovnání rodičovské péče s péčí institucionální a to u dětí, které ještě nedosáhly věku pro nástup do státní mateřské školy, tedy minimálně dvou a půl let obvykle tři let. Dále byly tázány na jejich názor na institucionální zařízení jeselského typu a na výpomoc rodiny při hlídání jejich dětí.

V názoru na jesle, které v době výchovy dětí našimi respondentkami ještě fungovaly a byly rozšířené, panoval poměrně ucelený názor, kromě Terezy, která na institucionální výchově už od jednoho roku dítěte neshledávala nic špatného, zbytek respondentek byl spíše přesvědčen, že dítě by minimálně do dvou let mělo být doma s matkou či otcem v rodinném prostředí. Například podle Ivety je umístění ročního dítěte do jeslí pouze krajní situace, protože tak malé dítě by mělo v každém případě být s rodiči doma.

„To si zase myslím, že je zbytečně přehnaný, aby ty děti byly už takhle brzo. Ona spousta maminek to teďka řeší tím, jak jsou dneska ty dětský koutky a dětský centra, že to dítě se tam trochu s dětma seznámí, ale aby už dvouletý dítě muselo...

...navíc jako spousta těch dvouletých dětí nezvládá ty základní návyky, že jo. Ty tři roky si myslím, že je akorát.“ (Marta)

Co se týče hlídání dětí, využívala většina žen svých maminek nebo tchýní, tedy babiček svých dětí. Obrovskou výhodou představovalo, pokud babička bydlela v místě života rodiny, ale i když tomu tak nebylo, babičky se snažily svým dcerám i tak s hlídáním vypomáhat. Díky nižším hranicím důchodového věku byly některé babičky již v důchodu, byť ne všechny a mohly ženám zkombinování péče o děti s ostatními povinnostmi velmi ulehčit, například při nemoci dětí.

„No, využívala jsem ještě svojí maminku, jenže ta pracovala, takže mi je mohla pohlídat o víkendu nebo večer, ale ta chodila do práce, kdežto tchýně tak jako byla doma, takže nejvíc mi pomáhala. Dneska až jí umím ocenit. (smích) Tenkrát to byla samozřejmost, dneska vím, jaká to byla pomoc.“ (Tereza)

5.1.7. Shrnutí dat starší kohorty

Ve shrnutí se krátce vrátíme ke všem okruhům a představíme si ucelenější přehled postojů žen k řešené problematice. Pracovní dráha žen před i po mateřské dovolené nepředstavovala pro ženy v centrálně řízené společnosti větší problém. Odejít z práce rodičovskou dovolenou nepředstavovalo problém a vrátit se po ní na stejné místo taky ne. Přesto se však většina z našich

respondentek na své původní místo nevrátila, většinou ale z osobních důvodů, kterými byly například rozvod, či nabídka práce v místě bydliště. Co ale považují za důležitý faktor je, že návrat pro ženy nepředstavoval důvod ke stresu, na mateřské dovolené se nemusely bát, že se jim nepodaří navrátit se do pracovního procesu na stejnou pozici, zaměstnání pro ně nepředstavovala důvod k nejistotě. Z důvodů, které ale spíše korespondovaly s typem povolání žen, neměla žádná žena problém se ztrátou kvalifikace či pracovního sebevědomí v průběhu mateřské dovolené.

Mateřskou dovolenou jako období života vnímali všechny ženy bez výjimky velice pozitivně, mají na ní dobré vzpomínky a jsou rády, že toto období mohly se svými dětmi prožít. Z toho vyplývá i jejich postoj k otcovské dovolené. Většina by měla problém vidět svého muže v roli otce na rodičovské dovolené, ne však proto, že by podle nich nebyl schopen děti zaopatřit či vychovávat, ale čistě proto, že ony samy by se tohoto období s dětmi nechtěly vzdát. Negativními stránkami mateřské dovolené byla její náročnost a finanční situace. Náročnost z pohledu postarání se o děti v domácnosti s menším množstvím technologií, než na které jsme zvyklí dnes. Problematika financí souvisela s nízkým mateřským příspěvkem, na kterém se ženy shodly, přesto však byly spokojeny s rodinnou politikou státu, protože nabízela mladým rodinám jiné formy pomoci např. spoření mladých či novomanželské půjčky a kapacity předškolních vzdělávacích zařízení ať už jeslí nebo školek byly dostačující. Celkově se tak ženy shodly, že ačkoliv bylo těžší v období rodičovské vyjít s penězi, jejich životní standart kvůli tomu nestrádal a finance nehrály v žádném z případů roli při rozhodování o rodičovství.

I výchovné modely všech respondentek se více méně shodovaly. Liberální způsob výchovy, který se rozšířil až v porevoluční době, byl tehdejšími matkám spíš cizí. Všechny ženy společně se svými partnery vychovávaly děti podle

konzervativnějších modelů výchovy, kdy bylo pro děti stěžením mít vyhrazené striktní hranice, které dítě nesmělo porušovat, všechny matky se snažily o důslednost, ne však za každou cenu a snažily se podle svých slov trvat jen na podstatných věcech a povinnostech dětí. Stejně tak zastávaly názor, že diskutovat s malými dětmi o pravidlech není vhodný způsob vedení výchovy, hranice vytyčuje dítěti rodič a je na něm určitě je v rozumné míře a přísnosti.

Když se ženy měly vyjádřit k přenosu těchto výchovných modelů na své děti, ukázalo se, že se respondentky rovnoměrně rozprostřely do dvou táborů. Jeden převzal konzervativnější podobu pevné ruky a druhý naopak převzal více liberální model, který se stává typickým pro dnešní dobu. Některé ženy byly přesvědčeny, že takto uvolněnější výchova není pro děti vhodná a uznala, že jejich vnoučata nejsou tak vychovaná, jak by podle nich být měla.

V otázce po proměnách podoby domova a rodiny se ženy shodly, že ke změnám dochází. Tyto změny však nemusí být jen k horšímu, jako pozitivní pro své vnoučata vnímají ženy rozšíření možností pro vyžití, vzdělání, ale i zábavu dětí, které v době svých dětí nezažily. Negativa naopak viděly v rozpadu instituce manželství, ve vysoké hladině rozvodovosti a uspěchanosti doby, která neumožňuje spoustě rodin věnovat dětem tolik času, kolik by potřebovaly pro svůj plný rozvoj. Technologie byly vnímány ambivalentně, na jedné straně život rodinám usnadňuje, na druhé straně připravuje děti o čas, které by mohly věnovat z pohledu žen aktivitám více příslušejícím dětem a často představují nástroj pro rodiče, jak děti zabavit aniž by se jim museli věnovat.

Dalším bodem zájmu tohoto výzkumu byla emancipace a tlak společnosti na ženu, aby zvládala více rolí najednou. Většina žen sebe samu za emancipovanou označila a všechny se shodly, že emancipace v mladší generaci je mnohem silnější a role mužů a žen jsou v rodinách jejich dětí mnohem více vyrovnané, než byly v jejich partnerských svazcích. Toto vyrovnaní ženy

považovaly za výsledek rovnějšího přístupu k zaměstnání, s výjimkou platové diskriminace žen, považovaly všechny respondentky roli muže a ženy za vyrovnanou.

Tlak společnosti při vykonávání svých rolí matky, hospodyně a zaměstnankyně žádná z žen nevnímala. Všechny role, které zastávaly, jim přišly přirozené pro ženu a nevnímaly je jako nespravedlnost i v případě, že větší část povinností ohledně domácnosti a péče o děti ležela na nich. V dotazu na tlak společnosti ženy rovnou odpovídali na jejich konkrétní problémy se sladěním všech jejich rolí dohromady. Nepochopení pojmu nátlaku společnosti připisují jeho neexistenci. Ženy své role vnímaly velice přirozeně a v momentě, kdy se jim nedařilo skloubit například péči o nemocné dítě a zaměstnání, jim podle několika z nich zaměstnavatel vycházel vstříc tak, aby se o děti zvládnou postarat. Ženy tedy necítily tlak na to, že by si musely vybírat mezi plnohodnotnou rolí matky a kariérou.

Když měly ženy porovnat situaci, ve které se nachází jejich děti, vyšly z tohoto porovnání dnešní ženy hůře. Nejtěžší je podle starší kohorty žen nejistota na trhu práce, ale i celková finanční nejistota doby. Ženy měli pocit, že dnes ženám s malými dětmi zaměstnavatelé nevycházejí vstříc a matky tak někdy musí volit mezi svými dětmi a prací a jsou tak spíše existenčně ohroženy. Komplexnost situace zaměstnaných matek tak podle některých respondentek má za následek ženy či páry, které se dobrovolně rozhodnou zůstat bezdětní.

Předposlední okruh volně navazoval na téma emancipace a řešil genderové rozdělení rolí v partnerských vztazích respondentek. Všechny respondentky s výjimkou jediné byly se svojí rolí v rodině spokojeny. Přestože na nich ležela větší část starosti o domácnost a děti, neměly pocit, že by jejich partneři měli v chodu domácnosti figurovat více. Některé ženy dokonce uvedly, že je starost o domácnost a děti bavila a obecně se přikládaly k tradičnímu

rozdělení rolí mezi muže a ženu, ovšem se ženou zaměstnanou a ne v domácnosti.

Péče o dítě, k níž se vztahovaly otázky posledního okruhu, ukázala, že ženy více méně souhlasily s rodinnou politikou státu v době, kdy vychovávaly své děti a kdy byla mateřská dovolená stanovena na dva roky. Právě dva roky představovalo pro většinu z nich minimální věk dítě, ve kterém by mělo vstupovat do předškolního vzdělávacího zařízení. Do té doby respondentky souhlasily s tím, že pro dítě je nejlepší být v domácí péči matky.

5.2. Analýza dat mladší kohorty podle výzkumných otázek

V této kapitole bude ve stejném stylu jako u starší kohorty provedena analýza dat na základě jednotlivých výzkumných otázek, které budou na konci shrnuty v přehledný celek.

5.2.1. Pracovní život před a rodičovské dovolené

Stejně jako u starší kohorty nepředstavovalo pro ženy mladší kohorty opustit zaměstnání z důvodu odchodu na rodičovskou dovolenou. Výjimkou byla jen Karolína, která zastávala pozici marketingového specialisty a s jejímž odchodem mělo vedení firmy problém z toho důvodu, že bylo těžké najít za ní stejně kvalitní náhradu. I proto byla Karolína po pěti měsících na první rodičovské dovolené oslovena zaměstnavatelem a byl jí nabídnout částečný úvazek, který přijala a po zbytek mateřské dovolené pracovala z domova. Zbytek žen neměl s odchodem ze své pracovní pozice žádný problém.

„Byl problém odejít na rodičovskou?“ (Výzkumník)

„Samozřejmě, že jo. V dnešní době není úplně tak jednoduchý sehnat kvalitního člověka, který se hned neptá na to, kolik bude mít a kolik bude mít volného času, ale ptá se, co bude dělat a má ten drive do té práce, s tím se setkáváme kontinuálně už několik let, že se nám nedaří za nabízení peníze sehnat jakoby kvalitního člověka. Který se u nás chce něco naučit a chce tomu jakoby věnovat plnej prostor. (Karolína)

Návrat na původní pracovní pozici byl již složitější. Na původní místo se vrátila jen jedna z žen a to Anna, i ta však v průběhu rodičovské dovolené pracovala. Zbytek žen se na svou původní pozici nevrátil, Karolíně bylo nabídnuto po návratu z rodičovské dovolené místo ve stejné firmě, ale na lepší pozici, protože si paradoxně na rodičovské dovolené a v mezi období mezi první a druhou rodičovskou dovolenou vybuodovala silnější postavení ve firmě. Podobně postoupila na lepší místo ve stejné firmě i Anna, která v průběhu rodičovské dovolené také pracovala. Dalšími důvody byla změna zaměstnání, které bylo po mateřské nabídnuto v místě bydliště a v případě Ivany, došlo k zániku původní pracovní pozice, když zaměstnavatel zkrachoval, po rodičovské dovolené si tak Ivana zařídila vlastní živnost.

Jak u Karolíny tak Anny byla očividná snaha udržet se v pracovním koloběhu i když byly ženy na rodičovské dovolené. Částečně byla důvodem potřeba pracovní seberealizace a částečně obory, ve kterých se ženy pohybovaly a které se dynamicky vyvíjí a pro ženy tedy představuje velký handicap, když by měla práci na dva roky úplně opustit.

„...vidím tam tu černou stránku té věci, kdy ta žena je strašně dlouho mimo dění ostatní, pracovní. Pokud teda té dovolený chce využít, může jí využít tak potom je si myslím hrozná ztráta, co se týká odbornosti té ženy, za ty roky. Protože pokud by si někdo jako pořídil i třetí, jakože jsme o tom taky třeba přemýšleli, tak už si vůbec nedovedu představit, že bych se po

sedmi nebo osmi letech, opravdu měla vrátit do práce, abych vůbec ještě byla jako... člověk se strašně rychle rozkouká na druhou stranu, ale to pracovní sebevědomí jí strašně klesá, každým rokem. Je to čím dál tím těžší.“ (Anna)

„Další věc v okamžiku, kdy máte nějaký obor, který se jakoby vyvíjí, což já jsem vlastně v té době dělala online marketing a velmi prudce se tam rozvíjí, opravdu nové věci se objevují a v okamžiku, kdy z toho vypadnete, už nejste in, už se musíte všechny ty věci jakoby zpátky doučit. Takže to je jednoznačně další problém, že ta práce vám ujíždí a vy jste někde jinde, vy někde zůstáváte.“ (Tereza)

5.2.2. Podoba rodičovské dovolené

Obecně se ženy shodly ve svém názoru na rodičovskou dovolenou jako na hezké období života, které si užívaly a byly rády, že s dětmi doma být mohou. Výjimku představovala Karolína, která na ní našla víc negativ než pozitiv a i proto se půl roku po narození prvního dítěte a ihned po narození druhého věnovala práci alespoň na částečný úvazek.

„Já vždycky říkám, že po pěti měsících, co jsem byla na mateřský s Matějem jako plně, tak jsem nedokázala dát dohromady rozvitou větu, vyjadřovala jsem se jen ve větách jednoduchých. Takže rozhodně za mě to víc bere, než to dává. Já jsem v okamžiku, kdy jsem byla s Matějem celý den doma, neměla jsem program, tak jsem byla nešťastná, já jsem se nudila.“

„Ne, pro mě jednoznačně... nebo já jsem tam asi našla víc negativ, než těch pozitiv, Já jsem si dala, vůči dítěti, to nebyla žádná újma, že jsem začala pracovat, protože po celou tu dobu, kdy on byl vzhůru a byl jako

*funkční a aktivní tak já jsem se mu věnovala. Co se týče mateřský tak problém je úbytek financí, problém je úbytek mozkový kapacity (smích).“
(Karolína)*

Opakujícím se termínem byly samozřejmě finance a jejich nedostatek. Ale i přes stížnosti na výši rodičovského příspěvku všechny ženy přiznaly, že svůj životní standart nakonec omezit nemusely a s penězi vyšly. Kromě případu Marie nehrály peníze žádnou roli při plánování rodičovství ani počtu dětí. Přesto byly ženy povětšinou s rodinnou politikou státu nespokojené a některé jeho motivační nástroje jako například porodné označily za špatné.

„Tak já jsem si vlastně, tím, že mi zaniklo to zaměstnání tak to už bylo při Kristýnce, takže já jsme se, když jsem šla na první mateřskou, tam jsem si mohla vybrat, jakou tu variantu bych chtěla volit, takže tam jsem si řekla tu tříletou, že je taková nejideálnější, i ty peníze, těch sedm tisíc šest set, se mi zdály ideální docela, ale tím, že se mi za rok a půl narodil Tomášek a zaniklo mi to zaměstnání tak se mě nikdo neptal a poslali mě rovnou na čtyři roky. Takže já jsem na jedno dítě brala sedm tisíc šest set a na dvě děti dohromady sem brala tři a půl tisíce. Takže proto jsem se i takhle rychle vrátila do té práce.“ (Ivana)

Všechny ženy se shodly v názorech ohledně otcovské dovolené, své partnery považovaly za schopné se o děti postarat, avšak ony samy jako matky si nedokáží představit, že by se o tuto zkušenost připravily. Objevily se ale i takové názory, že ačkoliv by muž péči o děti zvládl, měla by ji z principu zastávat žena.

„Já si myslím, že chlapovi to úplně malinký miminko nepatří...“

...že by mělo být opravdu s matkou stoprocentně.

...že ten nahoře to dobře zařídil, že roděj ženy a ne chlapi.“ (Ivana)

5.2.3. Výchovné modely a podoba domova

Způsob výchovy všech žen bychom mohli označit za umírněně liberální. Když se ženy samy měly zařadit spíše ke konzervativnímu nebo liberálnímu způsobu výchovy, většinou se viděly někde ve prostředku. Svě děti vychovávají podle svých slov liberálněji a volněji než rodiče vychovávaly je, s výjimkou Ivany, která i svou vlastní výchovu od rodičů označila za liberálnější. Žádná z žen ale nesouhlasila s takovou podobou liberální výchovy, která děti nechává bez vytyčených hranic, aby se mohly svobodně a přirozeně rozvíjet. Karolína byla představitelkou zajímavého způsobu liberálně orientované výkonnostní výchovy. Její děti mají vytyčeny mantinely pro svoje jednání, ale zároveň jsou pomocí pozitivní motivace vedeny k lepším a lepším výsledkům. Většina respondentek v porovnání s vlastní výchovou říkala, že si nejsou jisty, zda jejich liberálnější výchova je správná, ale věří v ní.

„Tak, tak, ale s těma vytyčenejma mantinelama prostě. Nebudu prosit dítě, když si myslím, že nedělá dobře, tak ho nebudu prosit, ale dám mu najevo, že takhle to bejt nemá.“

„Prosímte! Tam je výborný slovo prosímte (smích). Prosímte, nedělejte to. Na to jsem taková alergická.“ (Ivana)

V otázkách týkajících se proměny podoby domova a rodiny Dvě z respondentek žádnou změnu nevnímaly, zbylé tři změny vnímaly a povětšinou negativní. Jediným pozitivem, které hraje ve prospěch především dětí, viděly širokou nabídku možností pro děti, jak se přirozeně vzdělávat či aktivně trávit volný čas.

„...co je pozitivní, dneska jsou jiný možnosti, co s těma dětma dělat, jak je přirozenou cestou vzdělávat nebo jim vštěpovat nějaký věci, protože těch

možností, ať už místa v zábavných parků, je toho mraky a to dřív nebylo. Dřív jsme si hráli a vařili odvary z jeřabin.“ (Karolína)

Přesto široké možnosti pro vzdělání i zábavu dětí vnímaly ženy změnu společnosti, podoby domova a rodiny negativně. Mezi negativy patřily hektičnost doby a z ní vycházející nedostatek času, který by rodiče mohly věnovat dětem. Nadvláda médií, které ovlivňují děti již od útlého věku a technologií, které se učí ovládat stále mladší a mladší děti, ale i přílišné materiální zabezpečení, které u dětí vede k neúctě vůči věcem.

„Ty děti mají strašný možnosti, všeho. Jsem zvědavá, co z nich vyroste teda. Protože si někdy nejsem jistá, že je to úplně dobře. Myslím materiálních věcí.

No, (my) měly jiné vztah k těm věcem, rozhodně. Dnešní doba je hrozně poznamenaná pracovní politikou firem, především pražskejch, myslím, že jinde než v metropoli, to zas až tak není. Ale pracovní doba do šesti, do sedmi večer velice poznamenává chod rodiny. Což znamená, že žena v podstatě, když chce se těm dětem věnovat tak si nemůže dovolit pracovat na plnej úvazek a musí počítat s tím, že děti uvidí tatínka, až když už jsou v pyžamu a jdou domů. Což si myslím, že je velké zásek oproti tomu, když my jsme byly malé a rodiče s náma ve tři odpoledne už byli doma.“ (Anna)

5.2.4. Emancipace žen

Za emancipované ženy by se označily všechny respondentky z mladší kohorty s výjimkou Marie. Většina respondentek souhlasila, že emancipace žen je dnes na vysoké úrovni a že muž a ženy jsou si rovni, co se týče například pracovních příležitostí. Přesto však všechny stále částečně uznávaly tradiční

rozdělení rolí v rámci domácnosti. Jejich partneři jim v domácnostech a při péči o děti pomáhaly více, než jejich otcové pomáhali jejich matkám, i tak ale větší část starostí zůstávala na ženách, s čímž žádná z respondentek neměla problém. Současně ale zastávaly názor, že ačkoliv jsou role muže a ženy v domácnosti stále částečně polarizované v případě potřeby by měl muž být schopen zastoupit ženu ve všech ohledech a stejně tak ona by měla být schopná zastoupit jeho.

„Emancipace je výborná věc, ale tak jako všechno má své hranice, si myslím.“

„Já jsem určitě emancipovaná žena, určitě mám ráda rovnoprávněj a vyrovnaněj vztah mezi manželem a manželkou, nicméně pořád ještě uznávám role, který tak nějak plynou z historie. (Anna)“

Tlak společnosti vyvíjený na ženy, které musí zvládat několik rolí najednou, pociťuje většina respondentek. Ovšem jen Karolína a Anna byly schopné tento tlak zachytit a popsat. Zbylé respondentky si pod tlakem společnosti představovaly jednoduše obtíže při skloubení starostí o domácnost, děti a kariéru. Karolína, která pracovala na obou svých rodičovských dovolených, i když podle svých slov nepřizpůsobovala rodičovství práci, ale naopak práci rodičovství a své děti vnímá jako svou prioritu, cítí, že její rozhodnutí bývá podstoupeno kritice ze strany ostatních matek, které se rozhodly věnovat dětem na úkor kariéry a jakákoliv jiná volba jim přijde jako špatná vůči dětem.

Uhm, jednoznačně to cejtíte, protože jste konfrontovaná s různýma názorama různých lidí, který vám šmahem řeknou, no ale já se chci ted'kon plně věnovat dětem, takže ty to jako děláš špatně. Takže musíte obhajovat, proč to děláte a že si myslíte, že to děláte dobře, ale ne vždycky se to potká. Jako sto lidí, sto názorů, já si stojím za svým, myslím si, že jsem se rozhodla dobře. Necítím, že by děti zaostávaly, co se týče nějakého mentálního vzdělání, sportovního vzdělání tak, aby si dokázaly

lecos zahrát, takže doufám, že sem se rozhodla dobře. Ale ta konfrontace tam jednoznačně je, ty maminky se potkávají a říkám sto lidí, sto názorů.
(Karolína)

V případě Anny byl vyzdvižen problém výkonnostní orientace společnosti, která na zaměstnaného člověka ať už muže či ženu s dětmi nasazuje velkou zátěž.

„Ten tlak je obrovské si myslím, krom toho je ještě obrovské tlak na to, aby se člověk jakoby vzdělával, aby vůbec to tempo pracovní vydržel a uspěl, to je další věc a myslím si, že dneska je obrovské tlak na ženu na, co se týká... visáže. Ten svět je tím strašně poznamenaný, všichni jsou prostě, všichni se fotějí, všichni jsou...“

„...protože dřív byla situace obrácená, dřív byli dva lidi na jedno pracovní místo, dnes je jeden člověk na dvě pracovní místa svým způsobem. Já pracuju na šesti hodinový úvazek a rozhodně toho udělám tolik, co jiný člověk za devět hodin. Musím prostě, nikdo se mě neptá, když to neudělám tak to dělám po nocích doma.“ (Anna)

Když měly ženy nakonec porovnat tlak společnosti na generaci jejich matek, vesměs se shodly, že dřívější generace to měly těžší, ale spíše z důvodu chybějících technologií, než z důvodu společenských tlaků, které naopak byly nižší jak z pohledu zaměstnání tak způsobu výchovy dětí.

5.2.5. Genderové rozdělení povinností v partnerském vztahu

V tomto okruhu ženy měly popsat, jak se s manželem dělí o práci v domácnosti a při výchově dětí a jak jsou s tímto rozdělením spokojené, zároveň mohly vyjádřit i svou představu ideálního stavu.

Představa žen o tom, jak by měly být rozvrženy práce v domácnosti a kdo by měl plnit jaký díl, se u všech respondentek shodovala s jejich vlastními modely. Ty se lišily od modelu Anny, která odhadovala, že 90% domácnosti je na ní až po Kláru, která má s manželem rozděleny práce podle svého soudu půl na půl. Přestože s výjimkou Kláry zbytek žen nese větší zátěž ve starosti o domácnost a děti, všechny respondentky jsou se svými modely spokojené a shodují se v tom, že jejich partneři jim bez problémů pomůžou, kdykoliv je potřeba a byli by i schopni je nahradit úplně. A stejně tak ženy je.

„Já si myslím, že bych mohla bejt tatínkem i maminkou.“ (Ivana)

„Tak já pořád jsem já, která víc nakupuju, víc vařím asi v 90%, nic méně, pokud prostě to nezvládám tak zavolám manželovi a pokud má čas tak tam zajede a nakoupí a uvaří, to tak jako je. Furt беру tu svojí roli, to mám samozřejmě v hlavě, daný výchovou, že ta žena by měla tyhle věci zabezpečit, ale pokud zrovna nemůže.“ (Karolína)

5.2.6. Péče o dítě

Pouze jedna z respondentek využila služeb jiného předškolního zařízení než státní školky a tou byla Karolína. Její názor na důležitost výchovy dítěte v raném věku se také odlišuje od zbytku vzorku. Karolíny syn navštěvoval ještě před státní mateřskou školou, soukromou školičku a to od svých dvou let. Podle Karolíny zvládají děti separaci od rodiče mnohem dříve, než si matky myslí a bez problému.

„Zvládne to úplně bez problémů, my jsme konec konců vždycky měli nějakou dovolenou, kterou jsme trávili bez dětí v rámci těch prvních třech let, děti to paradoxně zvládli mnohem líp, než jsem to zvládla já, protože mě se stejskalo, já jsem plakala a tak a dětičky byly úplně v pohodě.“

Myslím si, že jim to naopak pomáhá potom jako pro vstup do školy. Kdy se jim najednou otevře to cizí prostředí a oni do něj mají vstoupit, takže jim to trošku pomáhá, že se trošku jako otrkají a vlastně poznají, že i bez tý mámy je to dobrý, nikdy jsme neměli problém, že by nám děti plakaly ve školkách.

My jsme od dvou let šli do soukromé školičky, zhruba rok, než nastoupili do státní.“ (Karolína)

Ostatní respondentky měly názory odlišné. Podle většiny je pro dítě v prvních letech života minimálně do dvou let, ideálně do tří let věku, především důležité aby vyrůstalo v rodinném prostředí v rodinné péči. Podle Pavly je to důležité z důvodů nastavení celého vztahu s dítětem, který se v prvních letech vybudovává. Respondentky by se tedy shodly na minimálním věku dvou let, ve kterých by dítě nejdříve mělo být svěřováno do institucionální péče. Ale jelikož systém mateřských škol není na takhle malé děti připraven, jsou jediným řešením pro matky dvou letých dětí soukromé školičky, které však nejsou finančně přístupné všem.

„Já si myslím, že dítě do tří let, co nedostane dítě do tří let od rodičů, už to nikdy nedožene, takže já si myslím, že to dítě do těch tří let, byť teda u nás to druhý dítě šlo do školky ve dvou letech a pěti měsících, jo, prostě jsme to tak museli udělat, ale myslím si, že do těch tří let, by to dítě s tou mámou mělo bejt.“

„...asi záleží i kam to dítě dám, jestli se tam o něj postaraj, ale ty malinký děti do těch dvou let, ty potřebujou jednoho styčného člověka, kterej prostě se o něj stará a potom už si on kouká po někom dalším, ale potřebujou mít jednoho člověka, kterej tam je, a to jsem třeba v tý rodině byla já, protože jsem s nima byla doma 24 hodin denně...“ (Klára)

I v této kohortě využívá většina žen k hlídání dětí pouze členy rodiny, nejčastěji jsou to babičky dětí. Ty, které jsou již v důchodu a mohou děti v případě potřeby hlídat kdykoliv představují pro ženy velkou oporu a pomoc.

5.2.7. Shrnutí dat mladší kohorty

V této kapitole dojde ke shrnutí dat do přehlednějšího konceptu, který pak bude sloužit k porovnání postojů mladší a starší kohorty. V pracovním životě našich respondentek představovalo mateřství období spíše nejisté. Odchod na rodičovskou dovolenou nepředstavoval většinou žádný problém. Ovšem na původní pozici se, většina žen nevrátila. Nebylo to ovšem způsobeno tím, že by původní zaměstnavatel s ženami a jejich návratem nepočítal. Ukázalo se, že pro ženy, které zastávají vyšší pozice v rychle se rozvíjejícím odvětví, je strategicky výhodné pracovat i v rámci rodičovské dovolené a udržovat si tak svou případnou pozici v zaměstnání, či alespoň kvalifikaci a povědomí o problematice oboru, ve kterém se pohybují. Nejistota na pracovním trhu tak ve výpovědích žen nebyla nutně spojená s návratem z rodičovské dovolené anebo diskriminací žen s malými dětmi, ale celkovou nejistotou panující na pracovním trhu.

Rodičovskou dovolenou jako období života vnímaly téměř všechny respondentky pozitivně. Výjimkou byla jediná žena, pro kterou půl roční pobyt s prvním dítětem na rodičovské dovolené obsahoval spíše samá negativita, mezi než zahrnula izolovanost, nedostatečnou mentální stimulaci a nedostatek naplňujícího programu, k realizaci na rodičovské dovolené si později pomohla skrze částečný pracovní úvazek. Ostatní ženy vnímaly rodičovskou dovolenou spíše pozitivně, ale i ony na ní našly četná negativa. Například pocit izolovanosti od vnějšího fungujícího světa a kontakt pouze s ženami také na rodičovské

dovolené. Celkové vnímání tohoto období bylo ale u většiny žen pozitivní, i když to bylo období náročné.

Jeho náročnost byla u většiny žen zmíněná nejen v souvislosti s péčí o dítě, ale také s finanční situací rodiny. Co se týče představy otcovské dovolené, neměla většina respondentek problém představit si své partnery, jak se starají o děti, přesto by ani jedna nechtěla, aby tomu tak bylo, protože by se samy cítily ochuzené o tento čas s dětmi.

Další okruh otázek byl zaměřen na modely výchovy, jejich mezigenerační přenos a proměny domova a rodiny. Většina respondentek se shodla, že ve výchově svých dětí jsou liberálnějšími, než byli jejich rodiče k nim. Výchovné modely se tedy v našem vzorku nedědily jako celek, ale spíše se předávaly jen jednotlivé vzorce chování.

K proměně podoby rodiny a domova se většina žen vyjádřila pesimisticky, k proměně podle nich dochází a to spíše negativní. Hlavním bodem jejich kritiky dnešního stavu je nedostatek volného času rodičů, který by mohli věnovat svým dětem a všeobecná nadvláda médií a technologii, které proměňují podobu rodiny, ale i podobu dětského života.

Ve čtvrtém okruhu jsme se zaměřily na otázky týkající se emancipace žen a tlak, který je na ně vyvíjen ze strany společnosti na zvládnání jejich mnohých rolí. Některé ženy uvedly, že tlak společnosti cítí a to především v nárocích, které jsou na ně kladeny při výchově a v neposlední v řadě i v nárocích na výkonost v pracovním procesu. Velkou roli tohoto tlaku hrají média, která chrlí do společnosti mnoho protichůdných paradigmat týkajících se výchovy a ženy tak nemají možnost se v nich orientovat, ale jsou na jejich základě často posuzovány. Na druhé straně se společnost stává díky tomu víc pluralitní a nekodifikuje pouze jednu správnou normu.

Na emancipaci žen plynule navazoval i další okruh, ve kterém byla s ženami řešena otázka jejich pohledu na genderové rozdělení rolí v domácnosti a v péči o dítě. Všechny ženy byly spokojené s rozdělením povinností v rámci jejich rodiny a žádné nepřípadalo toto rozdělení nespravedlivé a to i přesto, že ve většině případů přiznaly, že většina povinností spojených s chodem domácnosti a starání se o děti leží na nich. Jejich ideální představa o rolích, které muž a žena zastávají v rodině se tak nelišila od jejich vlastních modelů, které měly zavedené s partnerem. Tato představa většinou nestojí na úplné rovnosti rolí, žena přece jen má být řiditelkou domácnosti a od muže stačí, když bude pomáhat významným dílem a bude schopen zastat povinnosti ženy, v momentě, kdy nemůže ona.

V posledním okruhu jsme s ženami řešili jejich názory na péči o děti a to především v prvních rocích jejich života a ženy měly určit nakolik je rodinná výchova s matkou či otcem na rodičovské dovolené pro děti důležitá a do jakého věku by v ní měly setrvat, než nastoupí do některé z forem předškolního vzdělávání. S výjimkou jediné respondentky, která po většinu doby své rodičovské dovolené zvládala pracovat na částečný úvazek a zároveň se plně věnovat dětem a jejíž syn šel jako jediný z dětí respondentek před státní mateřskou školou ještě do soukromé školičky a to od dvou let, vypověděly ženy, že rodinné prostředí a výchova dítěte rodičem, který se mu v průběhu prvních minimálně dvou let věnuje nepřetržitě, je velmi důležitá a dítě z ní profituje.

Hlídaní svých dětí většina respondentek nenechává na nikom, kdo by nebyl z okruhu jejich rodiny, nejčastěji to bývají babičky, kdy samozřejmě velkou výhodou mají ty rodiny, kde prarodič či prarodiče jsou již v důchodu a jsou schopni se o dítě postarat i v případě nemoci, aby tak nedošlo k narušení pracovních životů rodičů. Ne u všech respondentek jsou však babičky již

v důchodu, aby se v případě potřeby mohla o vnoučata postarat, i tak se o to, ale ve většině případů snaží.

4.3. Mezigenerační srovnání proměny postojů žen k pracovním strategiím, mateřství, emancipace, genderovým rolím a podobě domova

V této kapitole dojde k mezigeneračnímu porovnání dat, které byly získány při výzkumu. Všechny změny budou popsány a analyzovány v rámci interpretačního rámce tak, aby bylo zjištěn co nejvyšší počet faktorů a příčin, které dané jevy ovlivňovali a ovlivňují a zároveň budou analyzovány všechny příčinné vztahy mezi jednotlivými fenomény. Bude tak vytvořeno myšlenkové schéma mezigenerační proměny, které sice nebude tvořit ucelenou teorii, jak byl výše v práci vysvětleno, přesto však poskytne zajímavý vhled do postojů respondentek a změn v rodinách v rámci dvou generací. Text kapitoly bude vnitřně strukturován tak aby odpovídal jednotlivých tematickým okruhům.

Nejvýraznější změnou v případě pracovních drah žen starší a mladší generace, byla nejistota, se kterou na pracovní trh vstupují ženy mladší kohorty. Ačkoliv dnes platí stejná legislativa ohledně povinnosti zaměstnavatele přijmout zpět ženu, která se vrací z rodičovské dovolené, v dnešní době žijí ženy pod větším stresem ze svého návratu. Ten tedy očividně nepramení z legislativní úpravy, ale spíše z podoby pracovního trhu, který představuje nejistotu nejen pro ženy vracející se z rodičovské dovolené. Hrozbou nezaměstnanosti je ohrožen každý, ale některé skupiny přece jen více a jednou z nich jsou právě matky s malými dětmi. Změna oproti centrálně řízenému státu s programem plné zaměstnanosti je tedy očividná.

Jakýkoliv výpadek z pracovního procesu, jakým je například několik let rodičovské dovolené představuje pro ženy, ale i muže jistý handicap. Ten je

nevíce znát především v rychle se vyvíjejících oborech, kde člověk snadno ztratí jak dostatečnou kvalifikaci tak mu ujdou důležité zkušenosti, nebude mít možnost naučit se novým schopnostem a bude tak vůči ostatním kolegům s nepřerušenou pracovní dráhou v nevýhodě. Je tedy zřejmé, že pokud žena zastává takto náročnou pracovní pozici, může pro ní mateřství představovat problém.

Dalším působícím faktorem je výkonnostní orientace celé společnosti. V duchu kapitalismu tak na rozdíl od centralizovaného systému není člověk oceněn v rámci svých možností, ale v rámci schopností. Pokud ženy tedy po rodičovské dovolené nastoupí zpět do zaměstnání, které na ně klade nemalé nároky nejen výkonnostní, ale především časové, budou mít velký problém svoje zaměstnání zkombinovat s péčí o malé děti, které například ještě chodí do školky, jsou často nemocné a žena nemá jiné možnosti, kde je udat. Pokud ženám v těchto pozicích nevyjde zaměstnavatel vstříc, jakože to není jeho povinností, musí se ženy často rozhodovat, zda nezvolit nižší a méně náročnou pozici či nepracovat na kratší úvazek.

I ve vnímání rodičovské dovolené jako období života ženy, odhlédneme-li od kariérních ambicí, došlo k proměně. Zatímco starší generace vnímala mateřství jako poslání a mateřskou dovolenou jako hezké období, mladší generace už v tom takové jasno nemá. Jednou z příčin je technologický pokrok, který usnadnil dnešním matkám péči o dítě, ale i celou domácnost. Ženy tak získaly více volného času a současně s tím vzniká i úplně nový segment služeb pro matky na rodičovské dovolené, zahrnující aktivity jak pro ně tak pro jejich děti. Objevila se tak potřeba žen na rodičovské dovolené k seberealizaci, protože péče o dítě a domácnost jim již nezabrala všechny čas dne, ale především ve výkonnostně orientované společnosti nepředstavuje péče o dítě pro ženy naplňující seberealizaci. Potřeba výkonnosti a ocenění tohoto výkonu tak jak se

ženě dostává v placeném zaměstnání, není v neplacené práci v domácnosti a v péči o děti reprodukována a tak ženy hledají tuto realizaci jinde. Tento model samozřejmě nepředstavuje většinu populace, stejně jako v našem vzorku, není počet žen zastupující tento model většinový, ale v mezigeneračním srovnání mu musíme věnovat pozornost proto, že je v této podobě nový.

Změna, která naopak zasáhla většinový podíl mladých matek, je právě využívání nových možností, které generace jejich matek neměla a která vznikla v kapitalistickém duchu poptávky a nabídky. Tyto volnočasové či vzdělávací možnosti jsou samozřejmě více zastoupeny ve větších městech a tak náš vzorek bydlící ve všech případech v malé vesnici naplňuje tento fenomén jen z části.

Mezigenerační proměnu modelů výchovy dětí jsme zachytily i v rámci našeho výzkumu. Výchovné modely ze starší na mladší generaci byly ovlivněny porevolučním západním vlivem a to především individualismu a liberalitu v mnoha podobách. Velkou roli v současné podobě výchovy hrají média a obecně masová kultura. Právě masová kultura s pomocí nových technologií proměnila podobu naší informační společnosti. Na výchovu nových generací to mělo a má stále obrovský vliv, zároveň tlak médií a technologie šíření masové kultury znesnadňuje matkám orientaci v obrovském množství informací, které jsou do společnosti vrženy. Což samy matky v našem výzkumu potvrdily.

Posun v emancipaci žen zaznamenaly samy respondentky a to v obou věkových kohortách. Největší posun, který od padesátých let minulého století zaznamenaly západní země, by bylo zrovnoprávnění pracovních příležitostí pro ženy a muže. Východní Evropa v područí socialistické ideologie však tuto rovnost, byť ne absolutní již obsahovala, neboť centrálně řízený stát měl problémy s produktivitou práce a ženy představovaly významnou pracovní sílu, která mu mohla s neproduktivitou pomoci. To samozřejmě znamenalo pro emancipaci žen velké plus už od poloviny minulého století. Přesto

v porevolučním období došlo k další vlně emancipace tentokrát díky západnímu vlivu. Obě generace respondentek souhlasily, že dnešní ženy jsou emancipovanější a nejsou tolik závislé na muži. Důvodem, který tuto emancipaci umožnil, byly idey demokracie a stejných práv, které ženám umožnily se částečně vyvázat ze závislosti na muži, která alespoň z hlediska společenského ztratila na přesvědčivosti. Na druhou stranu to byl právě demokratický prostor kapitalistického trhu, který tuto teoretickou nezávislost v praktické podobě v mnohých případech neumožňuje a především o matkách samoživitelkách, které jsou jednou ze skupin ohrožených chudobou, nemůžeme tvrdit, že tato závislost neexistuje. Emancipace žen se tedy nejvíce projevila ve větší vyrovnanosti genderových rolí především v partnerských vztazích a starosti o domácnost a děti.

Hnutí za rovnoprávnost všech s sebou po revoluci přineslo i fenomén otcovské dovolené, aby pro změnu vyvážil legislativní nerovnost i vůči mužům. I přesto, že mladší generace respondentek strávila většinu života v demokratické společnosti plné rovnoprávných idejí, díky čemuž je ochotnější akceptovat představu otce na rodičovské dovolené, genderové role jsou stále ještě hluboko zakořeněny, i když i ty se v některých ohledech mění.

V posledních desetiletích byl pojem genderu odhalený jako sociální konstrukt, který měl sice svůj původ v biologickém odlišení pohlaví, ale moderní společnost už ho vnímá pouze jako konstrukt, který by rozhodně neměl být pro individualitu člověka závazný. Pluralitní společnost má ve zvyku pojmy typu gender rozpouštět a dichotomii mezi pohlavími tak narušovat. Jak se ukazuje ale v praxi a stejně tak v našem výzkumu, i gender na teoretické úrovni již rozprostřen spíše ve škálu, v sociální realitě stále ještě silně působí a k jeho rozpadání nedochází. To můžeme vidět na přetrvávání genderových rolí v partnerských vztazích našich respondentek, které přesto považují své vztahy

za rovné. Můžeme tedy tvrdit, že k emancipaci žen dochází i při zachování genderových stereotypů, ženy se tak mužům stávají rovné ne však stejné.

Proměna představy péče o děti v prvních rocích jejich životů se mezigeneračně příliš neproměnila, většina je přesvědčena o důležitosti výchovy dítěte v rodinném prostředí do co nejvyššího věku. Mohly bychom ale tvrdit, že je to výsledkem dlouhodobé benevolentní sociální politiky státu před revolucí i po ní a veřejného názoru, který byl díky ní upevňován. Zvláště před revolucí si centrálně organizovaný stát se stoprocentní zaměstnaností a malou soutěží mohl dovolit komfort nabídky dvou roční mateřské dovolené, demokratický stát po něm tuto politiku zdědil a výsledkem je v Evropě unikátně dlouhá rodičovská dovolená, která má velmi silné kulturní kořeny a aby mohlo dojít k její změně, muselo by dojít k změně celého systému předškolního vzdělávání, které není na děti mladší tří let vybaveno a také ke změně společenského názoru na důležitost rodinného zázemí při výchově dítěte.

6. Závěr

V závěru bych si dovolila krátké shrnutí celé práce. Cílem práce bylo identifikovat a analyzovat změny v postojích dvou generací žen týkající se několika společenských fenoménů. Věřím, že tohoto cíle bylo v rámci práce dosaženo, byť se z důvodů v práci zmíněných nemůžeme dopracovat k zobecnění na teorii, kterou bychom mohli aplikovat na širší společnost. Pojem rodiny, který byl po dlouhá léta statickým prvkem společenských a sociologických teorií, skutečně dostal velké změně. Stejně tak postoje žen k výchově dětí, k jejich pracovním dráhám, emancipaci a genderové stereotypizaci. Příčiny těchto proměn jsme se s menším či větším úspěchem snažili hledat v proměnách celé společnosti a rozprostřít tak komplexní myšlenkovou mapu navzájem se ovlivňujících společenských fenoménů, které hrají roli v proměně společnosti i v mezigenerační proměně postojů žen k jejich tradičním rolím. Je jasné, že pojem rodiny, či domova, či mateřství a všech ostatních výše zmíněných fenoménů nemůžou v dynamicky se proměňující společnosti dneška zůstat nepozměněné a budou se stále se proměňující podobou společnosti neustále vyvíjet a dávat tak sociologii nové a nové podněty pro jejich zkoumání.

7. Seznam použité literatury

Berg, Bruce L. 2007. *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston, MA: Allyn and Bacon

Hendl, J. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

Křížková, Maříková, Hašková, Formánková. 2011, *Pracovní dráhy žen v České republice*

Možný, I. 2011. *Sociologie rodiny*

8. Přílohy

1. Scénáře rozhovorů
2. Ukázka kódování

1. Scénáře rozhovorů:

Otázky (starší kohorta)

1) Jaký byl Váš pracovní život před a po mateřské dovolené?

- a. Měla jste práci před mateřskou dovolenou?
- b. Jak jste v té době plánovala mateřství?
- c. Do jaké práce jste se vrátila po mateřské dovolené?
- d. Byl návrat složitý?
- e. Čelila jste kvůli mateřství nějaké formě pracovní diskriminace?

2) Jak vypadala Vaše mateřská dovolená?

- a. Jak jste plánovala délku mateřské dovolené? (počet dětí, věkové rozestupy)
- b. Proč jste zvolila danou délku?
- c. Co vám mateřská dala/vzala?
- d. Co Vám chybělo?
- e. Realizovala jste se na mateřské i jinak než péčí o dítě?
- f. Jak byste mateřskou dovolenou jako období vašeho života hodnotila celkově?
- g. Jak jste řešila mateřskou dovolenou po finanční stránce?
- h. Co si myslíte o tehdejší rodinné politice státu? (výše příspěvků, kapacita školek, služby pro rodiny)
- i. Co si myslíte o otcovské dovolené?

j. Za jakých okolností podle Vás muži zůstávají na otcovské dovolené?

3) Jaký výchovný model je podle vás pro dítě nejlepší?

a. Jak jste vychovávala své děti? (Liberálně/Konzervativně)

b. Liší se způsob, kterým jste vychovávala své děti od jejich rodičovských praktik?

c. Změnila se podle Vás podoba domova a rodiny, ve které vyrůstaly Vaše děti a ve které vyrůstají Vaše vnoučata?

4) Co si myslíte o emancipaci?

a. Co si představíte pod pojmem emancipace?

b. Považujete sebe samu za emancipovanou ženu?

c. Cítila jste při výchově dětí tlak na to, abyste zvládala více rolí najednou? (Matka/hospodyně/zaměstnankyně)

d. Myslíte si, že se nějak změnilы nároky, které jsou kladeny na Vaše děti jako rodiče od těch, které byly kladeny na Vás?

e. Jaká je podle vás role ženy v rodině?

5) Jak fungovalo rozdělení povinností v domácnosti?

a. Jak jste měli s partnerem rozdělenou práci o domácnost?

b. Bylo to rozdělení spravedlivé?

c. Kdo z rodiny držel kasu?

d. Co si myslíte o tradiční rodinné představě: Muž=živitel, žena=strážkyně rodinného krbu?

e. Myslíte si, že by byl Váš partner schopen vyměnit si s Vámi role, když byly děti malé?

f. Kdo zůstával doma s nemocným dítětem?

6) Co si myslíte o péči o dítě?

a. Jak důležité podle Vás je, aby bylo dítě v prvních rocích života pouze v péči rodičů?

b. Lze tuto péči podle Vás nějak adekvátně nahradit?

c. Jaké institucionální zařízení jste pro své dítě/děti využívala?

d. Využívala jste při péči o dítě pomoc u příbuzných a známých?

Otázky (mladší kohorta)

1) Jaký byl Váš pracovní život před a po mateřské dovolené?

a. Měla jste práci před mateřskou dovolenou?

b. Jak jste v té době plánovala mateřství?

c. Do jaké práce jste se vrátila po mateřské dovolené?

d. Byl návrat složitý?

e. Čelila jste kvůli mateřství nějaké formě pracovní diskriminace?

2) Jak vypadala Vaše mateřská dovolená?

a. Jak jste plánovala délku mateřské dovolené? (počet dětí, věkové rozestupy)

b. Proč jste zvolila danou délku?

c. Co vám mateřská dala/vzala?

d. Co Vám chybělo?

e. Realizovala jste se na mateřské i jinak než péčí o dítě?

f. Jak byste mateřskou dovolenou jako období vašeho života zhodnotila celkově?

g. Jak jste řešila mateřskou dovolenou po finanční stránce?

h. Co si myslíte o rodinné politice státu? (výše příspěvků, kapacita školek, služby pro rodiny)

i. Co si myslíte o otcovské dovolené?

j. Za jakých okolností podle Vás muži zůstávají na otcovské dovolené?

3) Jaký výchovný model je podle vás pro dítě nejlepší?

a. Jak vychováváte své děti? (Liberálně/Konzervativně)

b. Liší se způsob, kterým vychováváte své děti od toho, jakým jste sama byla vychována?

c. Změnila se podle Vás podoba domova a rodiny, ve které jste vyrůstala vy a ve které vyrůstají vaše děti?

4) Co si myslíte o emancipaci?

a. Co si představíte pod pojmem emancipace?

b. Považujete sebe samu za emancipovanou ženu?

c. Cítíte při výchově dítěte tlak na to, abyste zvládala více rolí najednou? (Matka/hospodyně/zaměstnankyně)

d. Myslíte si, že se nějak změnilы nároky, které jsou kladeny na Vás od těch, které byly kladeny na Vaše matky, když vychovávaly Vás?

e. Jaká je podle Vás role ženy v rodině?

5) Jak funguje rozdělení povinností v domácnosti?

a. Jak máte s partnerem rozdělenou práci o domácnost?

b. Je to rozdělení spravedlivé?

c. Kdo z rodiny drží kasu?

d. Co si myslíte o tradiční rodinné představě: Muž=živitel, žena=strážkyně rodinného krbu?

e. Myslíte si, že by byl Váš partner schopen vyměnit si s Vámi roli a zvládat všechny Vaše povinnosti?

f. Kdo zůstává doma s nemocným dítětem?

6) Co si myslíte o péči o dítě?

a. Jak důležité podle Vás je, aby bylo dítě v prvních rocích života pouze v péči rodičů?

b. Lze tuto péči podle Vás nějak adekvátně nahradit?

c. Jaké institucionální zařízení jste pro své dítě/děti využívala?

d. Využíváte při péči o dítě pomoc u příbuzných a známých?

2. Ukázka kódování:

Dobře, takže já vás na začátku musím upozornit, že náš rozhovor bude nahrávaný, doufám, že to není problém?

Dobře, souhlasím.

Nejdřív bych vás poprosila o křestní jméno.

Pavla

A kolik vám je let, kolik máte dětí?

Je mi 39 a mám dvě dcery.

Než jste nastoupila na mateřskou, jaké jste měla zaměstnání?

Nastupovala jsem z reklamní agentury, jakožto manager týmu, takže sem se věnovala marketingu a reklamě, spoustu let před mateřskou.

Dobře a první dítě bylo plánované? Chtěli jste dítě?

Ano.

A byl problém odejít z té práce na tu mateřskou?

Vůbec ne, ani nebyl problém se tam vrátit.

Dobře, takže po dvou mateřských, můžu teda, jaký máte rozestup mezi dětma?

Dva a půl roku. Takže jsem byla vlastně pět let, téměř...

Takže jste přímo navazovala a mezi jste vůbec nebyla, nešla do práce? Tu první mateřskou tu jste si teda brala na tři roky?

Uhm.

Měla jste jí na tři, ale rovnou jste vlastně navázala.

V podstatě jsem jakoby předčasně ukončila tím, že jsem to přebila jakoby druhou.

A ty byla taky...

Taky na tři roky.

Dobře, plánovali jste i ten rozestup mezi dětmi, plánovala jste přímo takhle ten rozestup za sebou, aby vám to vyšlo?

Ano.

A vyšlo, takže dobrý. Kdybyste měla mateřskou popsat jako období života, co vám dala, co vám vzala, jestli jste to vnímala spíš pozitivně nebo negativně?

Velmi náročné (smích) **velmi krásné**, taky, a určitě mi to **dalo spoustu vybavy do života**, myslím mentální teda. Protože jestli mě někdo někdy **vyškolil v životě**, tak to byly moje děti a asi to bude i pokračovat já předpokládám.

Ještě nějaký rok to asi vydrží, no (smích). Řekla byste, že bylo něco, co vám na té mateřské chybělo, co jste jako vyloženě postrádala?

Chyběl mi asi kontakt s jinýma lidma, než byly maminky taky na mateřský, protože tak to jakoby většinou je, všichni jsou v práci. A když se chce člověk jako s někým potkat, tak je to zase maminka s dítětem. Což bylo hrozně fajn na sdílení informací mateřských, ale hrozně mi **vadilo, že ta hlava nepracuje jiným směrem.**

Že to bylo tak jako omezené téma.

Tak, já jakoby na to, **abych se vzdělávala nebo si četla, na to čas nebyl** se dvěma dětma a hrozně mi **chyběl jakoby ten informační přítok těch jiných věcí** než jenom těch, který se týkaly dětí.

Takže taková ta izolovanost od toho fungujícího, pracujícího světa tam byla. Takže, jak jste říkala, neměla jste moc čas, realizovat se nějak jinak na té mateřské. Opravdu ta mateřská byla věnována těm dětem?

Já jsem teda pracovala při mateřské částečně, byly to takové ad hoc práce, kdy vlastně ještě, když jsem byla těhotná s druhou dcerou tak jsem dělala z domova asi půl roční jakoby práci a potom od té druhé dcery, jsem po dvou letech šla do práce na, jakoby na dohodu do jiné firmy, na rok, kde jsem pracovala na dva dny v týdnu. Ale všechno to bylo proto...dělala jsem to proto, abych i já sama se dostala na nějaký jiný myšlenky, přestože to bylo jako na úkor času, všeho možného a velmi těžce se to teda zvládalo, i když toho bylo takhle málo tak i tak to bylo docela náročný.

Dobře a po finanční stránce? Přece jenom člověk ztratí celý ten jeden příjem do té domácnosti, do té rodiny. Jak jste zvládali?

Tak manžel má dobrej plat, takže jsme... nebylo to žádný juchů, ale neměli jsme starosti.

Nebyl to problém? Nemuseli jste se ohlížet na finance, jestli si pořídít dítě, jestli si pořídít další. Ten problém takovej tam nebyl?

Ne.

Dobře, co byste řekla, řekněme o rodinné politice státu, jak stát podle vás ty rodiny podporuje momentálně, myslíte si, že je to nastavený tak, aby usnadňoval těm rodinám život nebo že by mohl dělat víc?

Já tím, že nepatříme do sociálně slabý skupiny tak na to mám asi možná zreslenej názor, nevím. Podle toho, co vím z ostatních států, ať už Evropy nebo světa globálně tak žádný stát neposkytuje tak dlouhou mateřskou jako máme mi tady v Čechách.

To je pravda, uhm.

Takže za sebe si myslím, že j to **obrovskej komfort, kterej ten stát poskytuje**, je to **výborný pro ty děti** a pro vztah s tím dítětem, který se startuje, ale zase jak už jsem zmiňovala, vidím tam tu **černou stránku tý věci, kdy ta žena je strašně dlouho mimo dění ostatní, pracovní**. Pokud teda tý dovolený chce využít, může jí využít tak potom je si myslím hrozná **ztráta, co se týká odbornosti tý ženy**, za ty roky. Protože pokud by si někdo jako pořídil i třetí, jakože jsme o tom taky třeba přemýšleli, tak už si vůbec nedovedu představit, že bych se po sedmi nebo osmi letech, opravdu měla vrátit do práce, abych vůbec ještě byla jako... člověk se strašně rychle rozkouká na druhou stranu, **ale to pracovní sebevědomí jí strašně klesá**, každým rokem. Je to čím dál tím těžší.

Vím, že když jste byla malá, tak jste to asi tak nevnímala, ale myslíte si, že když vychovávali rodiče vás, že ta rodinná politika byla vystavená trošku jinak, přece jenom za režimu v tom státu.

Já si myslím, že jo, nebo ten...ptáte se mě na přístup k výchově dětí?

Zatím ne, spíš jenom od toho státu, ty finance od toho státu, ale i třeba ty služby, dřív byly takové ty půjčky pro mladé, pro ty mladý rodiny s dětma.

Já jsem o tom nikdy moc nepřemýšlela upřímně řečeno. Takže **nedokážu na to asi odpovědět a porovnat, jak je to teď.**

Dobře, nevadí. Vlastně po revoluci se změnil i název z mateřský na rodičovskou dovolenou a to proto, že konečně bylo legislativně ošetřeno, že vlastně i muž může jít na tu rodičovskou dovolenou s dítětem. Dokázala byste si představit svého partnera, že by vydržel na mateřský? Tak jak jste byla vy?

On by to určitě zvládnul. Nicméně si myslím, že ty **role jsou takhle nastavený** a chápu rodiny a znám rodiny, kde to tak je, že muž je na mateřské dovolené **z toho důvodu, že žena vydělává daleko víc** než on a je to v podstatě existenční

záležitost čistě. Ale myslím si, že **to není úplně dobře z postavení jakoby muž žena**. Já jako žena si třeba vůbec nedokážu představit, že bych tohle období s těma dětma neprožila.

Takže by to nebylo otec na rodičovské dovolené ne proto, že by to nezvládl, ale že vy chcete být s těma dětma doma jako ta matka?

Jednak a na druhou stranu i on jako muž tak jako já jsme na sobě strašně cejtila, že ztrácím jakoby sebevědomí pracovní nebo osobní, takže u toho chlapa to musí být jako non plus ultra, si myslím.

Uhm, ještě horší si myslíte? Dobře. Takže myslíte, že ten důvod proč dneska ty otcové na tu rodičovskou jdou, jsou ty finanční?

Určitě, jinej případ jako neznám.

Dobře, dokázala byste si představit, když vy jste byli malí, že by **s váma byl tatínek doma?**

Jo.

Zvládl by se postarat?

Jo, určitě

Dobře. Teď se dostaneme k tomu výchovnému modelu. Jaká byste řekla, že jste matka. Jak vychováváte děti, jste spíš konzervativnější, přísnější nebo spíš liberálnější, dáváte jim víc prostoru?

Já jsem asi na půl cesty. Já nemám úplně ráda takovej ten styl, kterej jsme si zažívali my, formou škoda rány, která padne vedle. Ale na druhou stranu ani **nevyznávám takovej ten liberální úplně styl, kdy se dítě nechá bez hranic**, aby se mu nepoškodila osobnost nebo něco na ten způsob. To je na mě taky moc, já jsem někde uprostřed.

Takže vy jste...

Určitě **jsem liberálnější než moje rodiče, ale všechno má svoje hranice.** (smích)

Dát mantinely dětem a v rámci mantinelů samozřejmě může mít nějakou svobodu, ale...

Uhm.

Dobře, takže vy jste byla vychovávána spíš konzervativně, nepřejala jste... neřekla byste, že vychováváte své děti stejně, jako jste byla vychovávána vy?

No určitě byli přísnější moji rodiče, než jsem já.

Dobře, myslíte si, že celá taková ta **podoba rodiny, dřív, s kterou jste vyrůstala vy, když jste byla ve věku svých dětí třeba teď, se změnila. Od té rodiny, co zažívají vaše děti?**

Hrozně. Ty děti mají strašný možnosti, všeho. Jsem zvědavá, co z nich vyroste teda. Protože si někdy nejsem jistá, že je to úplně dobře. Myslim **materiálních věcí.**

Že možná, když toho ty rodiny měly míň tak k sobě měly blíž?

No, **měly jinej vztah k těm věcem**, rozhodně. Dnešní **doba je** hrozně **poznámenaná pracovní politikou firem**, především pražskejch, myslím, že jinde než v metropoli, to zas až tak není. Ale pracovní doba do šesti, do sedmi večer velice poznámenává chod rodiny. Což znamená, že **žena** v podstatě, **když chce se těm dětem věnovat** tak si **nemůže** dovolit **pracovat na plnej úvazek** a musí počítat s tím, že **děti uvidí tatínka, až když už jsou v pyžamu** a jdou domů. Což si myslím, že je **velkej zásek oproti tomu, když my jsme byly malý** a rodiče s náma ve tři odpoledne už byli doma.

No, a většinou oba, uhm. Co si myslíte o emancipaci nebo co si vůbec představíte pod pojmem emancipace? Nebo emancipovaná žena?

Emancipace je výborná věc, ale tak jako všechno má své hranice, si myslím.

Označila byste sama sebe jako emancipovanou ženu?

Já jsem určitě emancipovaná žena, určitě mám ráda rovnoprávné a vyrovnané vztahy mezi manželem a manželkou, nicméně pořád ještě uznávám role, který tak nějak plynou z historie.

Dobře, máte pocit nějakého tlaku ze strany společnosti, abyste zvládala těch rolí víc. Že ten manžel je teda jenom ten živitel, kdežto ta matka nejenom, že má tu práci, stejně jako manžel, ale plus ta výchova dětí a ještě domácnost, která byt' asi nemyslím, že úplně z větší části, ale přece jen je víc na té manželce než na tom muži.

Ten tlak je obrovský si myslím, krom toho je ještě obrovský tlak na to, aby se člověk jakoby vzdělával, aby vůbec to tempo pracovní vydržel a uspěl, to je další věc a myslím si, že dneska je obrovský tlak na ženu na co se týká... visáže. Ten svět je tím strašně poznamenaný, všichni jsou prostě, všichni se fotějí, všichni jsou...

Všichni jsou mladí, krásní a úspěšní (smích)

...retušují. Všichni jsou krásný, úspěšný a mladý a myslím si, že ještě v tomhleto, je to dneska daleko těžší, než to bývalo.

Takže třeba tohle by byl opravdu ten rozdíl, že za dob vaší...

Babiček...

Když vaši vychovávali vás, tak minimálně tenhle tlak tam chyběl a myslíte, že tam chyběli i ty jiné tlaky, třeba na tu výkonnost v té práci?

No tak to každopádně, protože dřív byla situace obrácená, dřív byli dva lidi na jedno pracovní místo, dnes je jeden člověk na dvě pracovní místa svým způsobem. Já pracuju na šesti hodinový úvazek a rozhodně toho udělám tolik,

co jiné člověk za devět hodin. Musím prostě, nikdo se mě neptá, když to neudělám tak to dělám po nocích doma.

Dobře, ten tlak, cítíte opravdu velký na to, že být vlastně matka, hospodyně nestačí, že k tomu potřebujete to zaměstnání a ještě v něm je obrovská nátlak na výkonost.

Určitě.

Myslíte si, že ze strany společnosti je vyvíjený takovýhle nátlak i na to, aby žena byla tou dokonalou matkou.

Taky. **Dneska je absolutní kult dítěte**, je milion článků časopisů, jak to dělat dobře, **což vás dostává do tlaku**, že kdykoliv víte, **že se člověk zbytečně utrhne**, tak vás to dostává do tlaku, **že nejste dobrá máma**, nejste dobrý táta, měli byste to dělat jinak, takhle třeba i v tomhleto já cejtím třeba **zbytečnej možná tlak nebo stres** a člověk se z toho tak nějak snaží vyvázat a dělat si věci podle vlastního vědomí a svědomí, ale určitě to vnímám.

Takže myslíte, že třeba vaše maminka, když vás vychovávala tak těch informacích tolik neměla...

Rozhodně to tolik neřešila.

Bylo to takové přirozenější.

Tak.

Lidi předpokládali, že matka ví, jak se starat o děti nepotřebovala k tomu hromadu článků, které jí říkají, že dělá něco špatně.

Tak. **Informovanost je skvělá věc, ale má to i svoje stinný stránky**, jako všechno.

Rozhodně, hlavně v momentě, kdy těch informací je tolik, že člověk si vlastně ani nemůže vybrat tu správnou, nemá na to kapacitu. Nemá na to nástroje.

Dobře. Jaká je podle vás role ženy v rodině? Jste teda spíš pro větší takovou rovnoprávnost, že manžel doma, předpokládám, něco pomáhá. Ale myslíte si, že přeci jenom většina té práce přece jenom zůstává na té ženě, že ta role tradiční je té ženě vlastní?

Mě dneska přijde, že určitě to tak je, určitě je to tak, jak si to člověk udělá, ale ten muž je ochotnej, ale v podstatě řiditelkou tý domácnosti je žena, takže muž pomáhá v momentě, kdy žena si o to řekne. Když si žena neřekne tak je to svým způsobem na tom, aby se to naučila. Takhle to třeba vnímám já, že samozřejmě muži dneska nepracujou na polích, ale na druhou stranu, jak jsem zmiňovala, pracujou ve firmách, ze kterých stejně jezdí v osm hodin večer, takže toho prostoru zase na to se zapojit, na to je spíš víkend a zase o víkendu jsem ráda, že se to využije tak, že si děti užijí tátu. Takže ano domácnost je na ženě, z devadesáti procent. (smích)

Takže kdybyste měla říct, jak máte rozdělenou práci o domácnost s manželem tak, většina bud na vás?

Jak říkám, když si řeknu tak pomůže. Ale nejsou tam žádný pevný pravidla, já dělám tohle, ty děláš tamhleto. Až na to, že určitě neštípu dříví do krbu nebo tak. Nebo neopravuju elektřinu.

Dobře, jsou tam určitě nějaký práce pro chlapa a pro ženskou.

No, to pořád to rozdělení tam platí.

Kdybyste, pokud se to teda dá říct, kdo u vás doma drží kasu, kdo má větší přehled o financích?

Oba

Oba? Nedá se to rozdělit, oba máte přehled o tom, kam vaše peníze jdou, na čem se utrácí. Dobře. Myslíte si, že taková ta tradiční představa muž živitel a žena strážkyně rodinného krbu, už je přežitá, nebo myslíte, že ještě funguje?

Já myslím, že funguje.

Dobře a myslíte si, že kdyby nastala taková nějaká situace, že partner by byl schopen vás zastoupit ve všem? Když si opravdu představíte, že byste na tři měsíce vypadla ze všeho, byl by schopen se postarat o děti o domácnost?

Určitě.

Když máte děti nemocný, kdo s nima spíš zůstává doma?

Spíš já, ale je to samozřejmě daný i tím, že je ta role manžel živitel s ohledem na vyšší platu, takže jeho příjem je pro nás prioritní a tím pádem já mám snahu si to v té práci zařídit, ale jsou dny, kdy to třeba nejde a musí nastoupit on.

Jak moc si myslíte, že je důležité pro dítě, řekněme v tom raném věku, než nastupuje do školky, aby byl právě doma, buď teda s matkou, nebo otcem na té rodičovské dovolené, ale aby prostě byl v tom domácím prostředí, aby nebyl už od jednoho roku třeba odkládán, dřív to byly jesle, teď jsou to soukromé školky. Myslíte si, že ta doba do těch třech let je důležitá, aby to strávilo v rodinném prostředí?

Podle mě teda hrozně. Pro mě je hrozně důležitý, tyhle ty začátky, to nastavení toho dítěte, toho vztahu, aby bylo takový, jaký si člověk přeje a tím pádem si to musí udělat sám.

Takže myslíte, že nahrazovat tuhle rodinnou výchovu nějakou institucionální není adekvátní, že...

Já vím, že jsou případy, kdy to jinak nejde, to se nedá nic dělat. Ale ideálně aspoň do těch dvou let si myslím, že by ten rodič s tím dítětem měli být spolu.

Vy sama jste pro vaše děti využívala až školku? Nic předtím nebylo, žádná soukromá nic na způsob jeslí.

Ne.

Dobře. Máte někoho z rodiny, babička, tetička na hlídání? Máte takové rodinné zázemí kolem.

Babička občas jezdí, no. Babičku mám v Praze, tak jednou týdně přijíždí pravidelně za dětma, aby je viděla, a když právě jsou takhle ty nemoci tak se snaží vypomoct, ale...

Takže když je potřeba... a babička ještě pracuje nebo už je v důchodu?

Je v důchodu, ale spíš už je to na ní i ta cesta třeba daleko tak třeba to dítě přivezeme na ten den ráno k babičce, obstaráme si pracovní povinnosti a odpoledne zase zpátky.

Takže tu možnost toho rodinného zázemí, nějaká tam je. I když nemusí být úplně stoprocentní. Nechávali jste někdy děti třeba hledat třeba u známých, že by to nebylo vyloženě u rodiny, ale u kamarádů, vašich kamarádů?

Občas jsme použili paní učitelku ze školky, že došla k nám domu, třeba na večer, když jsme měli divadlo.

Na pár hodin?

Tak. Ale že bysme děti vzali a dali je jako někam mimo domov, do domácnosti, co není jako v rámci rodiny, babička nebo dědeček, to ne.

Dobře, tak to je asi vše, co od vás potřebuju. Já vám mockrát děkuji za rozhovor.